

Posebne vrste patroni

Posebne vrste patroni

Kobarid, januar 2006

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929(497.4-15)

POSEBNE vrste patroni / [uredila Patricija Rejec ; uvodna beseda Mateja Kutin in Patricija Rejec ; skica Rudi Šturm ; fotografije Pavel Četrnič ... et al.]. - Kobarid : Posoški razvojni center, 2006

ISBN 961-91603-1-2
1. Rejec, Patricija
223394304

Vsebina

<i>Uvodna beseda</i>	5
<i>Stric Nac</i>	6
<i>Rezjani so prišli v vas</i>	9
<i>Mož, ki oživlja gorske poti</i>	12
<i>Posebne vrste tič</i>	14
<i>Jožef Janež – Piščanc</i>	17
<i>Gobo bo sam svoj gospodar</i>	20
<i>Marčkova Mica</i>	23
<i>Mario – zbiratelj vojnih ostalin</i>	26
<i>O mlinih in Žefu iz Malna</i>	29
<i>Matijeve obljube in lepe besede</i>	33
<i>Konstruktor in izumitelj Ivanc</i>	35
<i>Pojoča Nemka</i>	39
<i>Pajštuarjeva Lojza</i>	42
<i>Kozar Peter</i>	44
<i>Do puščavnikove jame pod Krnom</i>	48

Uvodna beseda

Na Posoškem razvojnem centru smo se odločili, da bomo dediščino, ki je v pričujoči knjižici zbrana, delili tudi z vami. V okviru študijskega krožka **Iz podeželja do svetovnega spleta** je nastala brošura, v kateri smo predstavili vaške posebneže, tiste ljudi, ki so se “upirali” splošno veljavnim normam in jih je zato javnost smatrala za neenake, posebne. Ob prebiranju zgodb boste kaj kmalu ugotovili, da je med normalnim in posebnim le tanka črta. Pogosto človeka dogodki, ki zaznamujejo neko obdobje, prisilijo, da jo prestopi.

Na srečanjih študijskega krožka smo spoznavali vse tiste faze, skozi katere se je potrebno prebiti, da nastane brošura. Skupina si je delo razdelila glede na svoje interese. Tako so se nekateri podali na teren, kjer so povpraševali po samosvojih ljudeh in si pridno zapisovali njihove zgodbe. Drugi so odšli na lov za starimi fotografijami; včasih so se morali preleviti v prave detektive, da so jim prišli na sled. Tretji so vsa besedila prebrali, spremenili rokopise v elektronsko obliko in poskušali zgodbe kar najbolj približati bralcu. Odpravili so tudi slovnične napake. Računalniški strokovnjaki z oblikovalsko žilico pa so z dodajanjem fotografskega gradiva in združevanjem vseh preostalih elementov naredili lično elektronsko brošurico. Da pa bi se le-ta ne izgubila na svetovnem spletu, smo na Posoškem razvojnem centru naredili še korak dlje in elektronsko obliko natisnili.

Bralci rubrike **Vaški posebneži**, ki jo že kar nekaj časa objavljamo v glasilu **EPIcenter**, boste ugotovili, da so bile zgodbe, zbrane v tej knjižici, tam že objavljene. Prav vi ste nas vzpodbudili, da smo začeli raznovrstne prigode posebnježev iz Zgornjega Posočja, ki so večkrat prepletene tudi s kančkom črnega humorja, sistematično zbirati. Pripomogli ste tudi k odločitvi, da vse zberemo na enem mestu.

Želimo vam veliko užtkov ob branju zgodb.

Mateja Kutin in Patricija Rejec, Posoški razvojni center

Sfric Nac

Vaški posebnež, ki so ga domačini na Vrsnem spoštovali in se ga še danes spominjajo v lepi luči, je nekega dne ob pogledu na spremembe v vasi, naglem napredku in hitenju v potrošništvo rekel: "Ko bi naši rajniki gor vstali in bi videli, kaj se tu godi, za glavo bi se prijeli in brž nazaj noter šli!"

Anton Gregorčič – Pomolč iz Vrsna (brat **Simona Gregorčiča**) je imel z ženo **Katarino** dva najst otrok. Žal jih je pet umrlo zelo zgodaj. Četrto-rojeni in prvi sin **Ignac** (Nac) se je rodil poleti 1878. Odraščal je v urejeni domačiji uglednega očeta in matere. Vojsko je služil v **Avstrijski armadi** v Bosni v Sarajevu kot dragonec. Mladega **Mohora**, ki se je vrnil iz služenja vojske v **Jugoslavanski armadi**, je povprašal, če še stoji korito v predmestju Sarajeva. Na pritrdilni odgovor je Nac rekel: *"Pri tistem koritu sem napajal konja, pa mi je poštar prinesel pismo, v katerem je bilo zapisano, da me ljubca nič več ne mara."*

Prvo svetovno vojno je doživljal kot avstroogrski vojak na soški fronti na Goriškem. Po pripovedovanju je že v Trstu doživel srečanje z nadvojvodo **Ferdinandom**. Bil je

ravno na straži, ko je ta prišel s svojim spremstvom. Nena-povedane prišleke je kot dober vojak zaustavil in za dejanje od nadvojvode dobil javno pohvalo. Na to je bil Nac zelo ponosen. Po končani vojni se je vrnil domov, da bi prevzel delo na kmetiji. Vendar se je življenje obrnilo drugače.

Mladi Nac, mladenič, za katerim se je ozrla marsikatera deklina, si je za družico izbral dekle iz sosednje vasi. Vendar so bili takrat taki časi, da za zakon le ljubezen in zadovoljstvo nista bila dovolj. Nacev oče, strog in preudaren mož, se je odločil, da premoženje prepusti Nacovemu mlajšemu bratu. Po sporu z očetom je Nac ugotovil, da svoje izbranke ne more pripeljati v hišo. Dekle si je preko hriba v Drežnici poiskalo novega ženina, Nac pa novo ljubezen – kozarček domačega *šnopčka*. Poleti je

odšel za pastirja v planino in to delo opravljal še vrsto let. Že prvo leto po končani paši je v dogovoru z gospodarjem odšel spat v seno na Smodov skedenj. Gospodarjev brat **Janez** mu je pripravil posteljo, tako da je imel urejeno ležišče, sam gospodar pa je čez nekaj let na skedenj speljal nove stopnice, ki za Naca niso bile več varne. Preselil se je na Jojščev stog, ki je stal na polju pred vasjo. Preživel se je z dnevnim delom v domači in sosednjih vaseh. Za dnevni obrok in kozarček *šnopčka* je pomagal pri pospravljanju drv, manjših pleskarskih delih, na polju in v hlevu.

Pozimi ga je vsaka gospodinja rada sprejela v toplo izbo, saj so se otroci posedli okoli peči in z odprtimi usti ter očmi poslušali njegove zgodbe iz vojne in mnoge druge pripovedi. Ob nedeljah je stopil v Smodovo hišo ali

v hišo bližnjih sorodnikov in zaprosil za *padnoušter* (rožni venec) rekoč: “*Danes je nedelja, grem na Čerešnjne* (grič v bližini vasi) *pomolit.*” Ob večjih praznikih je odšel k maši v farno cerkev na Libušnje, dvakrat letno pa se je odpravil v Drežnico na obisk k družini, ki si jo je ustvarila njegova neuslišana ljubezen. Tam so ga vedno radi sprejeli in pogostili. V času, ki ga je preživel v Drežnici, si je za prenočišče vedno izbral stog ali senik in legel v zavetje dehtečega sena. Z obiski je nadaljeval tudi po smrti svoje ljubezni in obiskoval njen grob.

skica Noca p. Pomolčev
Sečak S. Gregorčič
R. Sturmy

Nac Pomolčev – stric Nac, kot so ga klicali sorodniki, ni bil nikakršen berač ali prostak. Bil je posebnjež, čeden in uglajen mož. Vsako jutro se je umil v vaškem koritu, pred pomembnejšimi obiski, prazniki ali drugimi dogodki pa se je, ne glede na letni čas, okopal pod slapom v tolmu Malenšček, ki teče pod vasjo Vrsno. Bil je dokaj razgledan in izobražen človek, ki ni poznal grdega govorjenja in nekulture. Spoštoval je navade avstrijske vojaške šole. Slabo ali grdo govoriti o stari Avstriji in o generalu **Borojeviću** je bilo zanj žaljivo. Če so se v družbi zabavali na račun Avstrije, je odšel in se odpovedal celo svoji pijači.

Nac, stari avstrijski vojak, je v času Kobariške republike srečal vaško stražo, žensko in moškega s puško. Ker je deževalo, sta oba imela dežnik. Nac se je zgrozil in rekel: “*Groza vojščakov! Vojak z lombreno!*”

Svojo pripadnost je izdajal z visokimi čevlji in gamašami. Njegova stalna spremljevalca sta bila izrezljana palica in ponošen suknjič. Kadar je

med govorjenjem hotel poudariti pomen dogodka, je vedno uporabil besedi “*Aufen Tirol*”, kar je v besedilu starih avstrijskih vojakov pomenilo “*Avstrija, vstani*”. Večkrat je posedal na vzpetini nad vasjo in opazoval življenje v vasi. Slutil je mnoge spremembe, opuščanje kmetovanja in tradicij.

Ko je v planini Kuhinja pasesel živino, sta imela z **Matevzarjevim Tonijem** enaki sklede za hrano. Nac ju je večkrat zamenjal in nehote vzel Tonijevo. Nekega dne ga je ta opozoril, da je zopet vzel njegovo skledo. Nac se je opravičil, vzel svojo, jo zalučal ob tla, nato pa še pohodil rekoč: “*No, Aufen Tirol, sedaj je ne bom več zamenjeval.*” Od tistega dne dalje je jedel iz svoje zmečkane sklede.

Ker je vedno spal v neogrevanih prostorih, je bil odporen in zdrav. Stari vaščani so

pravili, da je bila zima 1928 huda in mrzla, tako da so Nacu na skednjo zmrznili čevlji. Zjutraj je odšel bos na domačijo **Krnincevih** in tam odmrznil svojo obutev.

Pozno jeseni leta 1963 je prišel k nečakinji pri Mohoru z vidnimi znaki oslabelosti in boleznimi. Nečakinjin sin **Jan-ko** je zapregel vola in Naca odpeljal v Kobarid k zdravniku. Bolehen se tistega dne ni vrnil na Vrsno, temveč je ostal v Smasteh pri znancih. Ob vrnitvi je našel zatočišče na Mohorovem skednju, saj je nujno potreboval nego in toplo hrano. Zanj je skrbela nečakinja **Francka**, družbo pa so mu delali domači otroci. Čeprav bolan in slaboten, se je odločil, da se vrne v svoj hotel, kot je imenoval prostor na Jojščevem stogu, vendar ni prišel daleč. Obnemogel je in ob poti sedel v polje, od

koder so ga vaščani pospremili domov. Po dolgih letih prostovoljnega brezdomstva in beganja so mu v sobi pri **Pomolču** pripravili toplo, z rjuhami postlano posteljo. Skrb zanj je prevzela nečakova nevesta **Angela**. V postelji je sprejemal obiske in dobrote, ki so mu jih prinašali sorodniki ter znanci. Do konca se je zanimal za življenje na vasi. Povprašal je tudi, ali je že rodila mlada Mohorova nevesta, saj je vedel da pričakuje naraščaj.

Čeprav je vse življenje preživel kot brezdomec in spal povsod, le doma ne, je 12. decembra 1963 umrl doma. Pokopali so ga na pokopališču pri sv. Lovrencu z vsemi krščanskimi zakramenti.

Še danes na Vrsnem prav vsak otrok ve, kdo je bil Nac Pomolčev.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrtnič**

Rezjani so prišli v vas

V pričujočem prispevku vam bomo predstavili svojevrstne posebneže – Rezjane, ki so s svojo prisotnostjo vse tja do konca štiridesetih let preteklega stoletja zaznamovali našo kulturno dediščino in preteklost.

Rezija, dolina, po kateri teče istoimenska reka, nekoč imenovana Bila, se po 22 kilometrih na Bili izlije v reko Belo. Dolino Rezije na severu loči od doline Reklane planota Pusti gozd (Sagotata), Muzci jo ločijo od Terskih dolin, od Soške pa pogorje Kanina in Slatnik. Šele na Bili se dolina počasi razširi in v Reklani odpre v Kanalsko dolino ter od tod v odprti svet.

Kramarji, brusarji, sezonski delavci ...

Utesnjena dolina z redko in skromno obdelovalno zemljo s pretežno rejo drobnice ter goveda ni uspela preživljati svojega prebivalstva. Na njivah pridelan krompir, repa, fižol in koruza niso zadostovali za preživetje številnih družin. Kot kramarji, sezonski delavci, brusarji in kotlarji so se Rezjani po veliki noči odpravili v svet. Domov so se vrnili sredi junija, se odpravili kosit v strme senožeti in pospraviti skromen pridelek

sena. Po košnji so zopet odšli od doma in se vrnili šele na *sovaté* (vse svete). Za Rezjane je to globoko čustven praznik, saj se zdomci in izseljenci na ta dan še vedno vračajo v svojo dolino.

Čudno obloženi možje

Kdo ve, kdaj so se v naših krajih pojavili prvi Rezjani *brūzarji* (brusarji), *klanfarji* (kotlarji) in *ombrenarji* (dežnikarji). Poklic brusarja so praviloma opravljali le vaščani iz Solbice in nekaj Oslancev. Spomladi ali jeseni se je v vasi pojavil Rezjan (morda dva) s svojo *krāsmo* (krošnjo), obložen s starimi dežniki, kotlički, lonci, včasih pa tudi brusar z nekakšnim kolovratom z brusom in kanglico z vodo. Vaška otročad je prišleke obkoli in jih radovedno ogledovala, saj so govorili njim nerazumljive besede. Kaj kmalu pa so se razbežali po domovih pripovedovat, da so v vas prišli Rezjani. To je bil tisti mož, ki ga je mati čakala, da ji bo

popravlil in nabrusil škarje ter gospodinjski nož, katerega je uporabljala le za rezanje prazničnih jedi. Očetu je popravil in nabrusil žepni nož ter orodje za rezanje, zakrpal star lonec ali kotlič, mogoče popravil dežnik, ki sta ga z materjo uporabljala za obisk nedeljske maše in sejma.

Od hiše do hiše

Rezjan je s svojo krošnjo odšel po vasi in od hiše do hiše pobiral lonce, dežnike, škarje in nože. Med tem je pri izbrani hiši povprašal za delovni prostor, pod stogom ali na hramu, za prenočišče v senu in tudi za skromno večerjo. Predvsem kotlarji so bili s svojimi kakovostnimi kotli zelo cenjeni daleč naokrog. Na hramu ali pod stogom je dan ali več opravljal svoje delo, po končanih popravilih pa je odšel v naslednjo vas. Nasledil ga je drug obrtnik. Da so si pridobili zaupanje vaščanov in vaških otročajevo se med delom ter postankom

pri hišah radi ponorčevali: *“Pred hišo raste majeron, not pa baba kot kaštron.”*

Ker so bili vedno zdoma in po svetu, so za domača dela in pašo skrbele ženske, pa je Rezjan zapel: *“V Reziiji imajo bukov zvon, da kličejo Re-zjanke v svoj dom.”*

Brusači Adam, Lojz in Jakob

V naše kraje so ponavadi prihajali vedno isti obrtniki, tako da so jih domačini poznali po imenih. Ker so se po večerji ter večerni molitvi domačini radi pomenkovali z njimi o delu in življenju v dolini Reziije, pa so vedeli tudi marsikaj o njihovih običajih ter domačih razmerah.

Dolga leta je naše kraje obiskoval brusač **Adam** s sinom **Tonijem**. Toni je ponavadi nosil brusni kolovrat, oče Adam pa je spretno nabrusil škarje in nože.

Drugi, po imenu **Lojz**, je vedno prišel z materjo. Medtem ko je on krpal lonce ter popravljaj kotlič, je mati sedela ob strani in pletla volnene rezjanske nogavice. Lojz je nosil čuden železen prstan

z nekakšno špico, s katero je pripravil luknje za krpanje lonca ali pa je trkal po posodi, da je ugotovil, kje jo bo treba popraviti. Rad je pona-gajal otrokom, ti pa so še dolgo po Lojzovem odhodu govorili o tistem prstanu. V naše kraje je zahajal tudi **Ja-kob**. Lotil se je vsakršnega dela, saj je imel v krošnji raz-novrstno orodje. No, kdo pa bi sploh še vedel, koliko Re-zjanov se je poleg njih na naših hramih in senikih pre-življalo s spomladanskim in jesenskim delom.

Meni dopade vse

Ob pogledu na cerkev sv. Roka v vasi Krn je Rezjan zapel: *“Ob sv. Rok, vsaka baba skuha njok.”* Obilja in bogate hrane tudi naši domovi niso poznali, vendar je vsaka gos-podinja kljub temu našla nekaj hrane še za *prosjaka* (berača), pobiralca železja, vaškega posebneža in seveda tudi za Rezjana. Mati **Humar-jeva** iz Krna je nekega večera vprašala Rezjana, ali bosta za večerjo jedla močnik. Eden od njiju je pohitel z odgovorom: *“Seveda, meni dopade*

vse.” Ko pa sta po večerji in večernem klepetu legla na hramu v seno, nista vedela, da v drugem delu spi tudi domači stric. In je eden od njiju rekel: *“Nocoj je bila pa slába večerja.”* Ko sta zjutraj odhajala in se zahvaljevala za prenočišče ter hrano, se je stric skrivnostno smehljal.

Dajte nam malo močice ...

S prihodom hladnih dni so Rezjani s svojimi krošnjami in polnimi malhami odšli, toda zgodba o njih ni bila končana. Zadnje oktobrske dni so se v naših krajih pojavile žene, oblečene v črna krila, črne jope s črno jakno, pokrite s temno ruto in obute v črne žoke (copate). Le nogavice so bile bele, volnene. V vas so prišle Rezjanke z oprtniki. Svoj prihod so najavile s pesmijo: *“Dajte nam malo močice, pa bomo molile za vaše dušice.”* Ne, Rezjanke niso bile beračice. Prišle so vsako leto in so prosile le za nekaj *sirkovih panogel* (koru-znih storžev). *Že* v času *čuže-nja* (ličkanja) so gospodinje tiste storže, ki jih niso mogli

obesiti za sušenje, izločile in spravile posebej na hram, za takojšnje uporabo ter za Rezjanko. Četudi je bil pridelek še tako skromen, je gospodinja, ko je zagledala ali zaslišala Rezjanke, naročila otrokom, naj prinesejo iz hrama sirk. Za nameček pa je ponavadi priložila še pest ječmena ali drugega pridelka, preščo ali dve za male Rezjančke, ki so doma neučakano pričakovali svoje matere.

Zgodbe

Tako kot prej za Lojza in Jakoba se je tudi za te žene vedno našla skodela skutnice in močnika ter prostor na hramu za prenočevanje. Včasih po večerni molitvi so žene pripovedovale o življenju v dolini, o pozabljeni Reziji ...

Otroci in odrasli so si po njihovem odhodu v dolgih zimskih večerih na peči v izbi pripovedovali zgodbe o Rezjanih in Rezjan-

kah ter tudi tiste, ki so jih Rezjani pripovedovali o svojem življenju, predvsem o številnih dogodivščinah na večnih popotovanjih po svetu.

Mogoče drugič izlet

Če bralcu zgodbe o Rezjanih zaide spomin v našo preteklost, bi mu svetovali obisk slikovite doline

Rezije. Morda obisk muzeja brusačev v Solbici (Stolvizza), planine Cott s tipom kmečkega turizma, pešpoti ob reki Reziji nad vasjo Korito (Coritis) s čudovitimi slapovi in rastlinjem. Z malo sreče vam bodo v vaških gostilnah postregli v pristni rezjanski govorici in vas prijazno povabili k ogledu ene ali druge zanimivosti. Vse o nacionalnem parku Parco nazionale prealpi Giulie, dobite na informativnem centru v Ravenci (Prato di Resia) in na elektronskem naslovu rosijanskidum@libero.it (obisk muzeja je potrebno predhodno najaviti, ker je odprt le v avgustu, planina Cott pa obratuje od julija do septembra).

Zbral in zapisal: **Pavel Četrnič**
Vir: **GREGO, Milan in Roberto DAPIT.** (2001). *Rezija*. Ljubljana: Družina.

**KAKO SPRETNO
REZJANI BRUSIJO
NOŽE IN ŠKARJE,**
smo si lahko ogle-

dali tudi v Tolminskem muzeju spomladi 2005.

Foto: **Mateja Kutin**

Mož, ki oživlja gorske poti

Čreda izbranih bovških ovac, bovško-drežniške koze in čudovite rogače mu sledijo na paši, v gozdu in v strmem skalovju kot zvesti psi. Mož poln energije in kondicije, ki mu jo lahko zavida vsak mladenič iz doline, je še pred letom ali dvema na planini Krnica imel 50 glavo čredo.

Danilo Kravanja – Zajc iz Zavrzena nad Bovcem je tu pasel in mlekaril polnih 24 let. V strmih Kaninskega gorovja ob hudourniški grapi, 1.240 m visoko, leži planina Krnica, ki je v pašni lasti kmetov iz Plužne. Včasih je bil od tod tudi najlažji dostop v planino. Za pot iz Plužne dober hodec potrebuje poldruho uro do dve hodi. Po izgradnji kaninske žičnice in ceste do postaje B pa le slabe pol ure po urejeni in skrbno markirani stezi.

Več kot 600 ovac in koz

M. Marsano je leta 1932 v študiji *Planine v Zgorjem Posočju* zapisal: “Na planini Krnica in Gozdec se pase drobnica od 24. junija do 14. septembra. Pašniki segajo od 1.100 do 1.900 metrov nadmorske višine. V času paše je poleg mlekarja še sedem pastirjev. Pašna čreda šteje 500

ovac in 150 koz. Skozi sezono na planini pridelajo 41 stotov sira in 19 stotov skute ...”

Še pred nekaj leti se je na planini paslo dvesto in več glav drobnice, za katero sta skrbela mlekar in pastir. Vstajala sta že ob četrti uri zjutraj in ob pol peti pričela z molžo ovac in koz. Za pašo zadolženi pastirji so čredo gnali strmo pod Prevole, v Stador ali Jelenk, tudi do dve uri in več hoda daleč. Veliko napora in fizične sposobnosti so bile potrebne, da je pastir kmalu popoldan zbral čredo na strmih, skalnatih, brezpotnih pobočjih. Treba jo je bilo namreč prignati nazaj na planino in pričeti s popoldansko molžo. Temu je sledila ponovna paša, vendar bližje.

Naravno sredstvo za hlajenje

Tekoče vode ali studenca v planini ni bilo. Šele pred nekaj leti so tja napeljali vodo iz

uro hoda oddaljenega izvira. Do tedaj so uporabljali le kavnico. V poletni vročini je tako obstajala velika nevarnost, da se mleko skisa. Vendar so si umni domačini in pastirji omislili naravno sredstvo za hlajenje. V osenčeni kotlini nad planino je dolgo v poletne mesece ostal zmrznjen sneg. Vsak dan je eden od pastirjev, ki je gnal živino s paše, tja odšel po kos zmrznjenega snega, ga povezal ter kot nahrbtnik ponesel na planino. Med nošnjo se je led seveda talil, tako da je nosaču mrzla voda tekla po hrbtu, zadnjici in vse do peta. Kljub temu pa ga je ostalo dovolj. Očistili so ga nesnage, ga dali v pomolženo mleko in tako zagotovili pravilno in naravno hlajenje.

Danilo Kravanja – Zajc

Na planini je Zajc zadnja leta sam opravljal delo mlekarja in pastirja, le ob vikendih mu je na pomoč priskočil sin.

ALI BODO POHODNIKI V POGORJU KANINA še naleteli na pastirja s čredo ovac in koz? **Foto: P. Četrnič**

Še v letu 2003 je vsako jutro pomolzel in usiril kar nekaj koles bovškega sira. Po sirjenju pa je odhajal visoko pod Prevalo po čredo za večerno molžo. In čeprav Zajc ni več mlad, pravi, da bi še mlekaril v Krnici, če bi le še hotel kdo priti tja z ovcami ter bi pomagal pri paši in molži.

Le malo je upanja, da bodo planinci in pohodniki v pogorju Kanina še naleteli na klenega Zajca ali morda na drugega pastirja s čredo ovac in koz. Le malo upanja, da se bo utrjeni hribolazec odpočil na klopci, poklepetal z mlekarjem in dobil skledo skutne juhe ali svežega pla-

ninskega mleka.

Mogoče pa le. Zajc je svojo zadnjo sezono na Krnici napovedal že pred nekaj leti. Tako lahko po tihem upamo, da se bo lepega junijskega dne s svojo čredo ovac in koz ponovno odpravil visoko v skalovje planine Krnica.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrnič**

Posebne vrste fič

Starejši vaščani Bače pri Podbrdu in tudi sosednjih vasi se še vedno spominjajo Malinkarja, svojeglavega možakarja z dolgo brado, ki ni maral novotarij; vse do konca je živel po starih navadah in običajih. Da je bil posebne vrste tič, potrjujejo tudi anekdote, ki si jih vaščani pripovedujejo še danes.

Kot majhen fantič sem ga videl pred kočjo vsega zaraščenelega, z dolgo sivo brado, z zamazanim klobukom s povešenimi kraji, opiral se je na dve bergli, ki jih je naredil iz dveh rogovil.

Na ovinku pred vasjo je še nekaj let po drugi svetovni vojni stala pol zidana pol lesena kočja s slamnato streho in majhnimi okenci. V njej je živel **Franc Kovač** (1870–1956), po domače **Malinkar**. Kočja se po vsej verjetnosti vse do svojega konca ni kaj dosti spreminjala ali popravljala. Franc je bil peti in tudi zadnji gospodar na domačiji. Star komaj sedem let je izgubil očeta. Mati se je ponovno poročila, vendar se z očimom ni razumel. Prav zato je komaj čakal, da je lahko tako kot mnogo drugih fantov in mož iz vasi odšel drvarit v Romunijo. Pri dvajsetih si je

pustil rasti brado, kar takrat v vasi ni bilo v navadi.

Pri triindvajsetih se je poročil s **Kovdrovo Katrco**, hčerjo kmeta iz vasi, in imel z njo šest otrok. Prvi sin mu je umrl star dve leti, drugi že na porodu, tretji pa pri devetnajstih letih; ko je pasel koze visoko v skalah pod Koblo, ga je ujela nevihta, močno se je prehladil in zaradi pljučnice umrl. Hčerko **Angelo**, ki je aktivno sodelovala v **Osobodilni fronti**, so Nemci odpeljali v koncentracijsko taborišče, od koder se ni več vrnila. Ostali dve hčeri sta se poročili in odšli od doma. Žena mu je umrla kmalu po drugi vojni. In tako je ostal sam, betežen ter bolan v svoji strgani slamnati kočji. Obdeloval je majhno kmetijo, redil dve kravi, koze in prašiče. Čeprav so ga že zgodaj začele boleti noge in je težko hodil, je pokosil vse strmine.

Sfrasten kvartopirec

Malinkar je bil poznan kot strasten kvartopirec. Nekega dne si je v gostilni v Podbrdu prikvartal kar čedno vsoto denarja in se ga ob tem seveda tudi precej 'nalezel'. Preden je odšel proti domu, si je pri mlinarju **Rejčku** na hrbet naložil še meh z moko. Na križpotju je počival in trdno zaspal. Čez kaki dve uri se je zbudil, malo se je že streznil in začutil, da ima nekaj na hrbtu. Misleč, da ga je nekdo napadel zaradi priigranega denarja, je z nožem zamahnil nazaj in jo ucvril proti domu. "Nekoga sem na oni svet spravil", je rekel ženi. Ta je vzela *laterno* in oba sta šla gledat, kje leži mrlič. Na križpotju pa je ležal le raztrgan meh in po kamenju razsuta moka.

Strasten kvartopirec je bil tudi **Martinov Jaka**. In ker je Malinkar proti njemu več-

krat izgubil, mu некоč ni hotel prodati dveh mladih prašičkov. Raje ju je ceneje prodal na sejmu. Ko sta se skupaj z Jakom vračala domov, sta se pred nevihto zatekla v senik in 'vrgla' karte. Seveda je Jaka Malinkarja obral do zadnjega beliča. "Vidiš", mu je rekel, "ker mi nisi hotel prodati dveh prašičkov, si zdaj ob vse!"

Vaški klavec prašičev

Malinkar je bil tudi vaški klavec prašičev. Pri klanju je nosil poseben predpasnik, ki pa ga ni nikoli opral. Ta je, ko ga je odložil, od umazani-je in strjene krvi kar sam stal pokonci. Takrat je bila na Bači navada, da so klali takoj po polnoči oziroma zelo zgodaj zjutraj, deloma zaradi tega, da so v enem dnevu končali koline, deloma pa zato, ker je bilo treba pod Italijo vsak zakol prijaviti in plačati davek, tako pa so kakšen zakol lahko tudi skrili.

Neke noči se je Malinkar odpravil klat prašiča k **Ondratu**. Na stezi nad vasjo je naletel na patroljo *financarjev*. Na vprašanje, kam gre ob

MALINKAR Z ŽENO KATRCO pred svojo kočo (iz leta 1939).

tej uri s tako velikim nožem, je odgovoril: "Macellare le galline (klati kokoši)." Čez dan so financarji vseeno prišli k Ondratu pogledat, kakšne kokoši je klat Malinkar, vendar ga niso prijavili.

Ob razkosavanju prašiča, klali so kar v hiši, je imel Malinkar navado, da je posamezne kose od daleč metal v škafe. Ko pa je spil nekaj *štamperlov šnopca*, je meso marsikdaj zletelo po tleh. "I...jene, zdaj sem pa zgrešil!" je imel navado reči, malo je namreč jecljal. Nekoč je klat pri **Jaku**. Ko so končali, je

manjkalo eno prašičje uho. Vse so preiskali, ušesa pa nikjer. "Spomladi, ko smo belili, smo ga našli za sliko na steni," je kasneje pripovedoval **Jakov Jaka**, znan hudo-mušnež.

Malinkarju so tudi na stara leta ljudje darovali kakšen kos mesa. Dimil ga je v *raufkamri* in nato obesil na podstrešje. Ker ni dosti pazil, so mu podgane meso obžrle, tako da je kupal skoraj same kosti.

Jaz imam samo Katrco

Malinkarjeva kočica je bila

vse obenem: hlev, stanovanjski del in skedenj. Stanovanjski del je imel črno kuhinjo, kamro in 'hišo'. Pod v 'hiši' je imel tako široke špranje, da je Malinkar kar skozi nje krmil koze v štali. Ker se je stari kozel večkrat zaletaval z glavo v lino v podu, jo je Malinkar običajno odprl in mu zažugal: "Mekele, i...jene, bejž dol! Ti jih imaš osem, i...jene, jaz pa samo Katrco!"

Vraževernost in copranje

Malinkar je bil tudi zelo vraževeren. Če se je pri hiši zgodila kakšna nesreča, teh pa včasih ni manjkalo, je obdolžil vaščane, da so mu *zacoprali*. Nekoč sta mu poginili kar dve kravi. Vsakomur je pripovedoval, da je pod pragom našel kost, s katero so ga *zacoprali*.

Nekega dne je prišel po kolozu nad hišo sosed Albin.

"Pridi malo dol!" ga je ustavil Malinkar.

"Kaj se je zgodilo?" je vprašal Albin malo nejevoljen, ker se mu je mudilo.

"I...jene, Katrca ..." je moljal.

"Pa kaj je s Katrco?" je hotel vedeti Albin.

"I...jene, saj mi je že marsikatero ušpičila, ampak take pa še ne!" se je jezil Malinkar.

"Pa kaj je vendar?" je bil nestrpen Albin.

"I...jene, umrla je," je odvrnil Malinkar.

Saj pridem ...

Malinkar se je zanimal tudi za politiko in svetovne novice. Ko so pri Bugru takoj po drugi vojni dobili star radio, se je dogovoril, da bo prišel zvečer poslušat poročila. Vendar ko je *prikrevsljal* k Bugru, so bila poročila že zdavnaj mimo. Bil je zelo jezen: "Saj sem vam rekel, da pridem. Niste mogli malo počakati!"

Na stara letá

Razumljivo, da higiena v Malinkarjevi hiši nikoli ni bila na 'višini'. Vse skupaj pa se je še poslabšalo, ko mu je umrla žena. Umival se je zelo poredko, obleke tudi ni menjal prav pogosto. Edino žlico, ki jo je imel, je po jedi obliznil in jo zataknil za sliko

sv. Elije, edino sliko v koči.

Ko je jedel, je trop mačkov čakal okrog njega, da bi dobili kaj za pod zob. Hrano jim je metal kar po podu, vendar so mački ulovili bolj malo, saj je vse spolzelo skozi široke špranje v štalo.

Malinkar je vedno težje hodil, zato je prosil ženske iz vasi, da so mu kuhale. Vendar je bil zelo siten in je imel posebne zahteve glede kuhe. Le malokatera je zdržala dolgo. Ni maral, da bi hrano prinesle od doma, pač pa so jo morale kuhati pri njem na bornem ognjišču v črni kuhinji.

Malinkar je umrl v starosti 86 let. Takoj po njegovi smrti so kočo zaradi dotrajane strehe porušili, tako da danes od nje ni nobene sledi več.

Vsakomur, ki ni bil ostrižen, so imeli navado reči: "Saj si tak kot Malinkar!" Ponekod so poredne otroke strašili: "Če ne boš priden, bo prišel Malinkar!" Vendar Malinkar ni nikomur storil nič žalega, bil je pač samo posebnež.

Zbral in zapisal: **Cveto Zgaga**
Foto: **Albin Prezelj**

Jožef Janež – Piščanc

Piščanc je bil Jožef Janež, rojen 1898 v Poljubinju pri Piščancu, kakor se je reklo po domače. Domačija je izginila že pred prvo svetovno vojno in le redko kdo ve, da je bila to mala hišica pod Štefovim vrtom nad cesto, ki pelje dol proti Gapu.

Bil je sam, brez sester in bratov. Nikoli nihče ni vedel, ali je v tej veliki ter imenitni vasi sploh imel kakšne sorodnike. Vsi so ga klicali **Pepi Piščancov**, ter končno Piščanc. Njegovo stalno bivališče je bilo v kotu skednja bogate domačije pri Lamljanu.

Piščanc je bil majhne rasti in v starosti okrog 45 let po videzu že pravi starček; prestradan, premražen, škrbato brezzob in brez las. Od alpinskega klobuka se ni nikoli ločil, le včasih poleti v najhujši vročini, da si je z dlanjo lahko obrisal potne srage. V Poljubinju in drugod so ga imeli vsi radi. Ni bil vsiljiv in ne nasilen. Ljudi je zabaval s petjem pesmi čudnih besedil, zelo rad pa je pel tudi edino poznano in razumljivo besedilo, seveda brez pravega začetka: "Oj, jast ti želim, oj jast ti voščim, jast ti želim lahko, lahko noč." In to je včasih ponavljal

PEPI PIŠČANCOV je bil vedno oblečen v ponošena vojaška oblačila, saj je za vsako ceno hotel biti vojak. **Vir: Večne misli spremljevalke**

v nedogled, še posebej takrat, ko se je vreme nagibalo k dežju ali pa je deževalo.

S seboj je vedno imel tudi kakšne zavržene orglice, na katere je igral tako, da je vanje v določenem ritmu pihal samo noter in vlekel sapo ven. Ob tem je plesal kolu podoben ples; v eni roki je držal orglice, drugo pa je imel napol pokrčeno in dvignjeno do ramen ter se vrtel skakaje, oponašajoč neko plesanje, ki je imelo pridih starinskosti.

Za vsako ceno vojak

Včasih je na rami imel tudi iz deske izrezljano puško. Za vsako ceno je namreč hotel biti vojak. Prav zato je bil vedno oblečen v ponošena vojaška oblačila, dobljena bog ve kje. Nadvse priljubljen mu je bil vojaški planinski klubuk s peresom, tako da je bil podoben alpincu.

Hrano si je pripravljaval sam. Kuhal je v isti posodi, iz katere je potem tudi jedel. Vedno jo je nosil s seboj, tako kot mora vojak s seboj vedno nositi *menažko*. Piščančeva *menažka* pa je bila najpogosteje dvolitrska pločevinka za

paradižnikovo mezgo, ki so jo odvrgli ali pa zanj *prišparali* trgovci. Tudi vojaško aluminijasto žlice je imel vedno s seboj, v malem žepu suknjiča, tako da jo je lahko vsak videl. Za vsak slučaj, da si ne bi kdo mislil, da je on kakšen vojak revež brez žlice.

Danes fasunge še ni

Dobri tolminski trgovci so ga zalagali s kosom kruha, peščico soli, stekleničko olja in kakšno čebulo ter strokom česna. Občasno je imel navado, da se je odpravil v Tolmin po *fasungo*. To so bili zanj nakupi ali pa je menil, da mu *fasunga* preprosto pripada. Navada v času prve svetovne vojne je namreč bila, da so družinam avstrijske vojaške oblasti delile po malo soli, katere je primanjkovalo, pa tudi nekaj moke ter testenin, in to brezplačno. Seveda je bilo treba po vojni vse plačati, Pepi pa ni imel s čim. V kolikor mu je kdo od trgovcev rekel, da *fasunge* še ni, ker jo je dobil že prejšnji dan, jo je pač šel iskat k drugemu. In tako so po tednu ali desetih dneh prišli vsi na vrsto. S

seboj je nosil tudi denarnico, polno starih nevrednih avstrijskih kovancev, ki jim je pravil *senči*, za vsak slučaj, če bi bilo treba *fasungo* tudi plačati. On vsekakor ni bil revež brez denarja.

Bi skuhal eno plenčo

Najpogosteje je kuhal samo polento, ki jo je zabelil s špehom in oljem. Moko, kruh, koščke špeha je sem in tja dobil od dobrih ljudi ter usmiljenih gospodinj. Nosil jih je v *procaku*, kot je on rekel *krušnjacku*, stari in umazani platnени torbi, ki je vedno visela na njem. Ko v svojem *procaku* ni imel ničesar in je bil bog ve koliko časa že lačen, je hodil okoli kakšne domačije, preklinjal, pogledoval v nebo in govoril: "*Če bi jast imel sedaj eno pest moke in bi mi posodili ognjišče, bi skuhal eno plenčo.*" Zanj je bila polenta dobra le, če jo je skuhal sam. Zelo rad se je ustavljal pri **Kacjanu**. Vedel je, da je nuna Kacjanova, sicer imenitna in ugledna gospa, izredno dobrega ter usmiljenega srca. Vedno je znala tako lepo reči: "*O, Pepi, a ti si prišel, a ti kaj dam?*"

Pa saj je najboljše, da si kar sam skuhaš. A moko in sol imaš? Tri pesti soli, a ne?” Seveda je to pomenilo le tri ščepce ali po Poljubinjsko tri pute soli. In Pepi si je skuhal polento, zasoljeno s tremi pestmi soli. Kuhana je bila tedaj, ko je po njegovi navadi dišala že po zasmojenem.

Petje, orgle in velike piščali

Vsako nedeljo je hodil k prvi maši in je bil vedno ves nasmijan obrnjen gor proti koru. Kaj počne duhovnik, ga ni zanimalo. Njemu je bilo všeč petje in tiste čudovite, nevsakdanje orgle, ki so imele toliko velikih piščali. Vedno je stal ob klopeh v prvi vrsti, in kadar so vsi vstali, tako kot je zahteval mašni obred, se je on le obrnil k ol-

tarju, gledal svoj vojaški plašč in z dvema prstoma z njega otresel kakšno smet.

Osebnna higiena

Piščanc se je strašansko bal briti, ni pa hotel biti kosmat. Dlake z obraza in brade si je kar pulil, tako da je bil pogosto ves hrastav. Če se ga je hotel kdo znebiti ali ga prestrašiti, je bilo dovolj, če mu je rekel: *“Pepi, pojdi, ker če ne te kar abrijem.”* Umival se je vsak dan redno, poleti in pozimi. V vaškem koritu si je komaj namočil konice prstov in vselej naglas naredil *“Prrf”* čez obraz. To je nekajkrat ponovil in se obrisal v svoj žepni robček. Tega je pogosto pral in ga imel vedno lepo zloženega v hlačnem žepu, kot pravi vojak. Vsako leto, ponavadi poleti, so ga sta-

rejši in resni vaški fantje ulovili, ga peljali v Godičo, kjer so segreti velik kotel vode ter ga skopali. Zažgali so mu umazane in smrdljive cape, ga oblekli v nove ter ga *očedili* tudi bolh in uši. To je bilo navidez nasilno dejanje dobrosrčnih fantov, ki se ga je Pepi Piščanc zelo bal.

Poimenovanje Piščanc je bila zanj žaljivka. Kadar smo otroci iz nagajivosti za njim zakričali: *“Piščanc!”*, se je obrnil, pripognil, kot da bo vrgel v nas kamen, in šel naprej. Vendar nikoli ni nikomur storil nič hudega.

Zbral in zapisal: Ivan Rutar – Čemančev

Celotna zgodba je objavljena v: RUTAR – ČEMANČEV, Ivan. (2004). Večne misli spremljevalke. Kobarid-Poljubinj: samozaložba. Str.: 109–114.

Gobo bo sam svoj gospodar

Posebnež ali čudak so po domače imenovali ljudi, ki so se odločili živeti po pravilih, ki so si jih določili sami. Tako so jih klicali, ker se niso bili pripravljeni podrediti družbenim in ideološkim normam.

Eden takšnih, znan v Kobariду in širši okolici, je bil tudi **Gobo**. Še danes, petdeset let po njegovi smrti, lahko na kobariškem trgu ali ob kavici pri Kramarju, Gotarju ali v Lipi prisluhnete razgovoru kobariških možakov, ki v svojih pogovorih omenjajo njegovo ime.

Po prvi svetovni vojni vse do konca petdesetih let prejšnjega stoletja se je po mulatjerah, stezah in brezpotjih krnskih strmin potikalo kar nekaj takšnih možakov. V tihem dogovoru, sklenjenem ob *Kjanti* cenenega vina, so si razdelili območje, kjer so potem sami ali s 'strokovnimi kolegi' pobirali ostaline vojne in smrtonosna orožja, ki so jih po pobočjih Krna, Morizne, Slemenca, Rombona in Mrzlega vrha ter na položajih nad strugo Soče pustile vojske.

Zbiralec vojnih ostalin

Gobo Santo je po končani prvi svetovni vojni prišel v Kobariд nekje iz Furlanije. Bil

je velike tršaste postave, košatih temnih las in vedrega obraza. S **Pepo Rikčevo** sta si v majhni skromni hiši ob poti na Gradič ustvarila dom in družino.

Med obema vojnama je bilo na Kobariškem, podobno kot v drugih krajih Posočja, malo delovnih mest in priložnosti za zaposlitev. Gobo se je odločil, da bo kruh zase in za svojo družino služil tako, da si bo sam določil delovni čas, čas *merende* in čas za druženje s prijatelji. Njemu ne bo nihče ukazoval! Nekega dne si je oprtal star vojaški nahrbtnik, preko ramen vrgel vrečo in odšel visoko pod Krn. Po kavernah, jaških, ostankih vojaških baz in utrdb je pričel pobirati vse, za kar je vedel, da bo lahko prodal. Včasih je našel precej uporabnega: jedilni pribor, vojaške obleke, orodja in raznovrstne uporabne materiale, ki jih v trgovinah ni bilo na pretek. Neuporabne stvari je znosil v star Bizjakov hlev in

zbrano železje ter druge kovine prodal na odpadu. V hribih je spal po senikih, pri pastirjih v planinah, nemalokrat pa kar na golih tleh v kavernah. V gorah mu je velikokrat zmanjkalo hrane.

Debate na Pstinarjevem skednju

Gobo v Krnskem pogorju ni bil sam. Tu so bili še **Puščavnik**, **Lapanje**, **Mario** in drugi domačini iz obsoških vasi, ki so si na podoben način vsaj malce izboljšali skromen družinski proračun. Gobo je s prijatelji v dolino prenašal vse težje tovore železja, svinca in žice. Da bi prišli do dobrega železja, so pričeli odpirati neeksplozirane granate in mine. Delo je bilo naporno in vse prej kot varno. Gobo se je v dolino vračal težko otovorjen, utrujen in zaradi nevarnega dela le redko razpoložen za življenje v družinski idili. Prevečkrat se je s prijatelji zatekal na Pstinarjev skedenj, kjer je

ob *kjantah* modroval in se tolažil zaradi težkega življenja. Ob dolgih zimskih večerih ali v deževnih dneh so zvečer legli kar v seno, da so lahko že zgodaj zjutraj nadaljevali z *debato*.

Nekega julijskega jutra je na Botogenci odjeknila eksplozija. Gobov kolega Lapanje je pri odpiranju granate napravil napako. Naslednji dan ga je **Tonovc** v vreči na vlakih odpeljal s Krna. Gobo se je odpravil na pogreb v dolino Idrijce. Po pripovedovanju se je ob odprtem grobu od kolega poslovil na svojevrsten način. V grob na krsto ni vrgel peščice zemlje in ni vzel škropilnice s posvečeno vodo. Iz površnika je vzel steklenico vina in z njo poskropil odprti grob. Zdelo se mu je, da se bo tako najlepše in najiskrenejše poslovil od starega kolega.

Čas volitev

Gobo se ni nikoli potrudil, da bi se naučil jezika nove domovine. Slovensko je znal le nekaj malega in še to na svoj način. Prilagodil pa se je novi kulturni sredini in obla-

GOBO SANTO je iz Furlanije prišel po prvi svetovni vojni. Foto: arhiv Julijane Mlekuč

sti. Po priključitvi Primorske k Jugoslaviji je prišel čas volitev. Da bi tudi Gobo pokazal svojo pripadnost novemu režimu in domovini, je na dan pred volitvami v družbi rekel: *“Tito non tremare, Gobo è con te”* (Tito, ne boj se, Gobo je s teboj). S svojo poštenostjo, iznajdljivostjo in pozitivnim značajem si je pridobil naklonjenost domačinov in oblasti.

“Avanči polenta!”

“Ko mu je zmanjkalo sira in špeha, se je moral zadovoljiti s suho polento”, je **Vinko Eržen** zapisal v knjigi *Planinsko društvo Kobarid*. Polenta

brez *obele* in sira pa mu ni šla po grlu. V obupu si je pomagal s svojim rekom *“Avanti polenta, formagio é già dentro!* (Naprej polenta, sir je že notri!).” V letih pomanjkanja so se kobariški planinci ob suhi skorji kruha velikokrat spomnili tega reka in jo nato dobre volje pospravili.

“Moja Pepa ne jé poŕdil!”

Podjetja in Občine v povojnih letih niso imeli denarja na pretek, zato so nemalokrat zavlačevali s plačilom za storjene usluge. Tako tudi Gobo in njegovi prijatelji niso vedno dobili takojšnjega pla-

čila za pripeljano železje. Vsi pa so denar potrebovali za preživetje družine in za 'stimulacijo' s prijatelji. Ko mu je nekega dne odkupovalec z Dinosa namesto denarja ponovno izdal potrdilo o prejetju blaga, se je Gobo, čeprav po naravi miren možak, razjzil in stopil do župana (predsednika občine). Predenj je potisnil potrdilo in jezno pripomnil: "*Signore sindaco, cosa credete, mia Pepa non mangia potrdila!* (Gospod župan, kaj mislite, moja Pepa ne je potrdil)."

Čudna so pofa ...

Leta so opravila svoje. Veliko Gobovih prijateljev in zbiralcev vojnih ostalin so raznesle mine ali granate. Le malokdo izmed njih je umrl v domači postelji naravne smrti. Gobo pa je uspelo to, kar je le redkim. Pri odpiranju nevarnih ostalin ni nikoli napravil napake. No, morda pa le? Čeprav je vse življenje garal in delal težka dela, je prišel dan, ko ni več zmogel in se ni več izplačalo iti z nahrbtnikom ter vrečo v gozd. Ostal je doma, brez možnosti

za solidno preživetje s skromno socialno podporo. Neza dovoljnemu in obnemoglemu Gobo so novo domovanje uredili v domu ostarelih v Podbrdu. Čeprav so ga večkrat obiskali znanci iz Kobarida, je žaloval za svobodo, za Kobaridom ... Manjkal mu je pogled na Krn in Krasji vrh. Počutil se je ujetega, da leč od svojih.

Kmalu se je pridružil svojim prijateljem, ki so ljubili svobodo in sovražili vojno, a vendar od nje živeli. Gobo je že pred drugo svetovno vojno zaslutil, da se v svetu pripravlja nova vojna. Da bi javno izpovedal svoje mnenje, je rekel: "*Canone a mare.* (Topove v morje)." Umrl je v Podbrdu, kjer je tudi pokopan.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrtnič**

GOBO je pod Krnom nabiral vse, kar je lahko prodal. **Foto: arhiv Slavka Gorenščka**

Marčkova Mica

V spomin bomo priklicali ženico, ki je po svoje zaznamovala življenje na Knežji nekje do leta 1955. Pod cesto ob starem mostu čez Knežco je do maja 1976 stala skromna, neugledna hiška, po domače pri Marčku, ki je malo pred tem dobila novega gospodarja. Potres je opravil svoje, vendar je hiša s svojo zgodbo za vedno ostala zapisana v spominih.

V stari hiški skoraj brez oken, z malo štalco in hramom je živela ženica s čudnimi navadami. Bila je drobne, nizke postave, zamazanih cunj, vodo za umivanje pa je na stara leta le redko uporabljala. Roke je imela skoraj črne, obraz pa zakajen kot so v *pajštnku* posušene hruške. Dišala je po zakajenem, vendar ji domačini zaradi tega niso nikoli odrekli gostoljubja v svojih hišah. Starejši Knežani so vedeli povedati, da je v mladosti rada odvrгла oblačila nad pasom in se, kot so to počeli le moški, umivala v Knežci pod mostom. Pravili so, da je imela lepo postavo in telo. V letih po prvi svetovni vojni je marsikateri italijanski vojak in častnik poskušal svojo spretnost osvajanja tudi pri **Marčkovi Mici**, vendar njenega srca ni uspelo zlomiti nikomur.

Življenje pod mostom

Nekega dne, kdo ve kje, je

Mica srečala **Petra** in ga popeljala pred oltar. Toda ne iz ljubezni, le zato, da bi si zagotovila udobnejše življenje. Pravili so, da je bila že peta Petrova žena. Z možem ni bila pripravljena deliti postelje, zato je bila njuna skupnost dokaj čudna. **Marčk**, kakor je po ženi dobil ime, je delal nekje na Gorenjskem in je domov prihajal le občasno, zato je bila Mica več ločena kot ne. Pa še takrat, ko je že bil doma, sta z ženo glasno uveljavljala vsak svoje mnenje in s tem spravljala vaščane v dobro voljo. Ko je v nedeljo popoldne vlak z Marčkom odsopihal proti Podbrdu, se je življenje pod mostom umirilo. Mica je bila zadovoljna, saj ji je Peter pustil tudi kak dinar za skromno preživetje.

Kokoška z zlato ritko

Na skromni njivi z malim *partom* trave v strmini na Slatniku je pridelala komaj kaj

zase, za kozo rogačo, kokoš in mačko. Pravila je, da je imela njena kokoš v času Italije zlato ritko, saj je vsako jajce lahko prodala kar za eno liro. Poleti je sedla na kamnite stopnice pred hišo in spretno klekljala prtiče. Škoda je bila le, da so se ti obarvali s temno umazano barvo dima in črnih rok še preden so bili izdelani. Na stopnicah je tudi večerjala, če je le imela kaj dati v lonec. Na kolena si je položila staro kmečko skledo, poleg te je sedel maček, z druge strani pa je vanjo pikala kokoš. Koza je zvedavo opazovala, če se bo kaj našlo tudi zanjo. Vaška otročad je prihajala na most, od kjer so radovedno stegovali glave čez zid in strahoma opazovali Mico pri večerji.

“Ki gledaš, zgub se!”

Mica je živela v času, ko otroci še niso bili zaposleni z gledanjem televizije in računalniki. Tako so se v večerih in ob prostem času vedno po-

dili po vasi ter se zadrževali v bližini njene hiše. Vedno je našla kakšen razlog, da se je lahko jezila nad njimi in jih podila. Ko pa je ni bilo doma ali je sedela v hiši ob ognjišču, so se mulci, predvsem starejši fantiči, radi ustavili ob zidu pri mostu in se preizkušali v nevsakdanjih spretnostih. Tekmovali so, komu bo uspelo skozi odprtino v zidu, ki je služila za odvajanje dima iz hiše, zalučati kamen, pozimi pa snežno kepo. Takšno bombardiranje je Mico, ki *mularije* že tako ni marala, spravilo v nejevoljo. Vsakič je stekla pred hišo, prijela palico in jo zalučala za nepripravljeno, ki so se urno razkropili po vasi.

Kadar je Mica sedela pred hišo in zalotila, da jo je čez zid pogledal mimoidoči ali pa se je kdo iz radovednosti ustavil, ga je s piskajočim glasom odslovila: "*Ki gledaš, bejš po pot.*" Za radovedne otroke je uporabila ukazujoči: "*Bejš, zgub se!*", pri čemer ni skoparila z grdimi besedami.

Mica gre v Washington

Marčkova Mica je imela

dolg in strupen jezik ter se je zaradi tega prenekateremu vaščanu večkrat zamerila. V povojnih letih je bilo treba izbirati besede in dejanja ter ni bilo vselej najpametneje izživati oblasti. Vendar Mica na to ni mislila in se je lotila neobičajnega posla. Pred hišo, vsem na očeh, je pričela šivati zastave zaveznikov, ameriške in angleške, po vasi pa je vztrajno oznanjala, da bo šla v Washington. S tem je hotela reči, da bo šla v Ameriko. Nebrzdano govorjenje in povzdigovanje zavezniških zastav takratnim oblastem ni bilo po godu. Vaški miličniki so zato z njo precej grobo obračunali in jo odvedli v tolminske zapore. Peter jo je tam večkrat obiskal, s pomočjo vaških veljakov pa je celo dosegel, da so jo izpustili. Ko so jo vaščani pozneje spraševali, kako je bilo v zaporu in o moževih obiskih, je Mica odgovorila: "*Ha, vse drugač b' blo, če b' bil on notr in jst zuni.*"

Mošnjiček s šnjuf tobakom

V hladnih jesenskih in dolgih zimskih večerih Mice ni

mikalo, da bi zmrzovala v hladni črni kuhinji za domačim ognjiščem. Najraje se je odpravila po vasi na obisk v katero od gostoljubnih domačij s toplo pečjo. Pogosto je zahajala v *maln* k **Žefu** in **Johani**. Tu je poleg tople peči vedno dobila še priboljšek in radovedno prisluhnila tamkajšnjim obiskovalcem, še posebej novicam, ki so jih prinašali kmetje iz oddaljenih hribovskih vasi, ko so pripeljali mlet pšenico in druga žita. Ponavadi so kar počakali in naslednje jutro odpeljali ali odnesli moko proti domu.

Tu se je tudi vedno našel kdo, ki je Mici odrezal košček tobaka za *čikanje* (žvečenje). Če tega ni bilo, je žvečila lubje mlade lipe. Posebej se je razveselila, ko je mlinar Žef iz žepa potegnil mošnjiček s *šnjuf tobakom* (njuhancem), katerega je vedno njuhal. Nastavila je hrbtno stran roke, da ji je nasul ščep in ga slastno potegnila v nosnici. Ko je vrh Rodice in Črne prsti še tekla skrbno varovana meja med Italijo in staro Jugoslavijo, je onkraj te živel veliko veliko Primorcev iz Baške

grape; na Jesenicah je bila mlinarjeva hči, ki je večkrat prihajala na obisk k očetu in materi. V Italiji je bil tobak drag in ga ni bilo lahko dobiti, zato je **Mlinarjeva Pepca** njuhanec očetu prinašala na skrivaj. Takoj ko je Mica izvedela, da je prišla Pepca na obisk, jo je odhitela pozdravit. A ne iz kakšne posebne prijaznosti. Njene prve besede so vedno bile: "No, Pepca, si prinesla Žefu kaj za pošnjufat?" Vede-la je, da bo tudi ona dobila zavitek, ki bo samo njen.

Zavezniška kava

Po končani vojni so zavez-niki pošiljali pomoč v obliki paketov UNRA. Poleg hrane in nekaj slaščic je bil v njem tu-di zavitek prave kave. Mica, ki je komaj vedela, kaj je prava kava, kaj šele da bi jo znala skuhati, jo je zmešala s pro-greto vodo ter vse skupaj ne-kako pojedla in popila. Nasle-dnji dan se je zateklega poru-menelega obraza in tresočih rok komaj privlekla do sose-da. Odpeljali so jo k zdravni-ku na Most na Soči, od tam pa zaradi zastrupitve v bolni-co. Tako ji je prvič uspelo dr-

žavno zdravljenje v bolnici. Kot je rekel eden izmed do-mačinov, so ji do tega poma-gali zavezniki s paketom.

Metalka kart

Vedno je izkoristila prilož-nost, da je obiskala bolnike na smrtni postelji, ki so jih varovale vaške ženice. Še raj-ši je hodila po hišah 'varovat' pokojnike na parah, saj njihovi svojci nikoli niso varčevali s hrano in šilcem domačega sadjevca. V kolikor so se v hi-ši pojavili mladi ali tuji ljudje, je za dinar ali kakšen priboljšek iz žepa potegnila karte za prerokovanje. Knežani pravi-jo, da je *metala karte*. Kadar je v družbi stekel pogovor o smrti, se je panično umakni-la, saj ni prenesla kakršnekoli misli na smrt, sploh pa ne misli, da bo morala nekega dne tudi sama umreti.

Leto ali dve po mlinarjevi smrti je *maln* na Kneži pre-nehel delovati in v hiši je za-vladal mir. Ni bilo več kmetov, ki bi prinašali novice in Mica ni več tako pogosto za-hajala k Johani. Večkrat se je povzpela po stezi k **Jurcevim**. **Bemica** in **Jože** sta ji rada po-

nudila skromno večerjo in zavetje ob toplem štedilniku.

To bo moj konec

Nekega večera je Mica po-tožila, da se slabo počuti. Be-mica in Jože sta kmalu vide-la, da se ji slabo piše in jo nagovarjala, naj gre domov, ker jo tam čaka Peter. Vendar ni ne hotela in tudi ne mogla oditi. Jože je odšel na most, od kjer je poklical Petra. Jur-ceva sta mu svetovala, naj jo odpelje in pokliče zdravnika. Toda Mica se je upirala, saj se je bala, da bo to njen ko-nec. Upala je namreč, da ji ne bo treba umreti, če ne bo doma. Peter, čeprav ne velik in ne močan mož, je stopil iz hiše do hrama, kjer je visel koš. Vanj je naložil Mico in jo na hrbtu odnesel po bre-gu, v domačo posteljo v hišo pod mostom.

Še iste noči, tistega leta, ko so začeli graditi cesto v Loje, je Marčkova Mica, čudna že-nica s Kneže, umrla. Starejši Knežani, ki se je še spomi-njajo, pravijo, da se je Marčkov Peter po njeni smrti še dva-krat oženil.

Zbral in zapisal: **Pavel Čertnič**

Mario – zbiratelj vojnih ostalin

Verjetno ne bo nihče nikoli izvedel, kakšna življenjska usoda je Maria pripeljala v naše kraje. Kaj ga je prisililo, da je dokaj udobno meščansko življenje zamenjal za življenje samotarja?

Mario Vrabec, mlad in postaven mladenič, nikoli ni poznal ljubezni. Odrasel je v tržaški sirotišnici. Preden je zapustil Trst, je izučen za kovinarja delal v ladjedelnici. Nekega dne se je pojavil na planini Krnica na Kolovratu. Pastirjem se je predstavil kot zbiratelj vojnih ostalin. Kmalu so v njem spoznali dobrega človeka brez zlih misli. Svetovali so mu, naj se preseli na pobočje Mrzlega vrha in Krnskega pogorja, kjer je materiala na pretek.

Skrivnosni obrti zbiranja ostalin

V Gabrjah je Mario našel Žnidarja, ki ga je vpeljal v skrivnosti čudne obrti zbiranja vojnih ostalin. Ko so kmetje spomladi gnali ovce na prvo pašo v strmine Krna in Botognice, je dolino zapustil tudi Mario. V star vojaški nahrbtnik je naložil malo slanine, košček sira, vrečko koruzne moke, ščepec soli in sta-

ro jopo. Oprtal ga je na desno ramo, prek njega vrgel še staro vrečo in se odpravil v hribe. Na mulatjerah in brezpotjih je srečeval le somišljenike ter samotarje: **Puščavnik, Goba, Lapanjeta** ... Sprva je nabiral žlahtnejše kovine (kotlovino, medeninino, aluminij), kasneje pa tudi železje in vse, kar se je v dolini lahko pretopilo v denar za skromno preživetje. Spal je po senožetih ali pri pastirjih na planinah, kjer je dobil skodelico *skutnice*, obrezke za *friko* in čašo toplega mleka.

Mariov hotel

Ko se je bližala jesen, je imel navado, da si je izbral senik, v katerega se je vsakodnevno vračal, če le ni ostal v kaverni na Botognici. Imenoval ga je 'hotel'. Tu je imel mir, saj so kosci in grabljači že davno odšli, sveže seno pa je prijetno grelo v hladnih nočeh. V bližnji *komarnici* si je pripravljaj večerjo. Tu je odpiral tudi granate, v dežev-

nih dneh pa izdeloval posodo.

Mario si je za domovanje večkrat izbral Konjederceve senik v senožeti pod Strmolami. Pri domačinih je bil priljubljen; radi so mu ponudili hrano in prenočišče na skednju ali hramu ter *štamperle* žganja za boljše počutje.

Starim gospodarjem pa ni bilo vedno všeč, da je bilo seno povaljano oziroma da je kdo preveč časa prenočeval v seniku.

“Mario, vsi so žc odšli ...”

Neke jeseni, ko je bilo vreme še vedno ugodno za iskanje ostalin, se Mario ni odpravil v dolino za pastirji. **Konjederec** je opazil, da še vedno prenočuje v njegovem seniku. Malo se mu je res smilil, še bolj pa mu je bilo škoda dragocene krme. Na kos lesa mu je napisal: “*Mario, vsi so že odšli; čas je, da odideš tudi ti.*” Mario se je razumevajoče umaknil ter si do odhoda v

dolino izbral nov 'hotel'.

Jesensko deževje, megle in hladne noči so 'železarje' izpod Krna pregnale v dolino. Gobo, Lapanje in drugi so se odpravili pod domačo streho, Puščavnik v svojo jamo v Strmolah, le Mario ni imel kam. S privolitvijo **Kapejza** iz Dolj si je v seniku pri Grofovi vodi uredil spalnico. Bližnjo *komarnco* je obložil s koruzno slamo, z mahom zakrpal luknje v kamnitem zidu ter si uredil kuhinjo in delavnico. To je bil njegov zimski 'hotel'.

Coklarji, kozice in lončki iz Kapejzove komarnce

Kakovostnega železja in drugih ostalin je pričelo zmanjkovati. Plačila niso bila redna, pa tudi cena odpadnih surovin po drugi svetovni vojni ni bila več ugodna. A Mario ni ostal križem rok. V zimskih dneh je izdeloval coklarje, žeblje za podkovanje cikel in čevljev, kozice, lončke, zajemalke in kanglice s pokrovom za prenašanje hrane. S prodajo si je kupil kak priboljšek, sol, tobak, *kjanto* cenenejša vina ... Skoraj vsaka go-

spodinja v vaseh pod Krnom, Mrzlim in Vodil vrhom je ječmen pražila v *brštulinu*, ki ga je izdelal Mario. Marsikdo še danes hrani predmete,

izdelane v Kapejzovi komarnci.

Ko je gospodar naročil 100 žebeljev, jih je Mario iz kupa spretno odštel sto. Navadno je štetje pred očmi kupca ponovil, vendar je v merici vedno ostalo le 90 komadov. Manjkajočih deset je radodarno priložil, ko je dobil kozarček žganega.

“Že dobro šlo – denarci”

Kljub sposobnosti izdelovanja različnih predmetov se Mario ni odrekel zbiranju železja ter odpiranju granat. Nekoga jesenskega popoldneva je z žebli in posodo v nahrbtniku prišel v Krn h Konjederu. Gospodarja je zaprosil za žago, namenjeno rezanju

železja. Preden je ta stopil v klet ponjo, ga je

**GOSPODI-
NJE V VASEH POD KRNOM,
MRZLIM IN VODIL VRHOM SO
JEČMEN PRAŽILE V BRŠTULINU,
KI GA JE IZDELAL MARIO.** Na fotografiji brštulin za praženje ječmena (večji) in kave.
Foto: Mateja Kutin

vprašal, kaj bo žagal. Ne da bi počakal na odgovor, ga je opozoril, naj bo previden ali pa naj pusti vse pri miru, saj je vedel, da je zopet našel granato. Mario se je za skrb zahvalil in z značilnim tržaškim naglasom odgovoril: “Oštro hudiča, kaj hočeš Jože? Že dobro šlo – denarci, že dobro ne bo šlo – pekel – nebesa.” Takrat je “že dobro šlo”.

Drugi vžigalnik spregledal

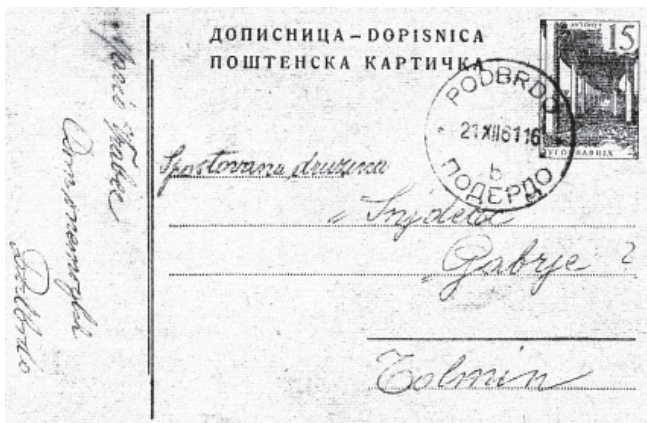
Nekoga jesenskega dne leta 1958 pa je pred Kapejzovo ko-

marnco počilo. Mario je na mi- ni spregledal drugi vžigalnik. “*Že dobro ni šlo.*” Gabrci so kr- vavega Maria prinesli v doli- no. Ženske so ga za silo pre- vile in komaj še živega so od- peljali v bolnico. Močan in do tistega trenutka trdnega zdravja je Mario s pomočjo zdravnikov premagal smrt. Vendar se ni več vrnil v svoj ‘hotel’ pod Mrzlim vrhom. Zakrpali so mu razmesarjeni trebuh, na roki pa so mu osta- li le štrclji.

Na senožefih Rodice, Črne prsti in Porezna

Za svobodno življenje pod Krnom ni bil več sposoben, zato so ga nastanili v podbr- škem domu ostarelih. Vendar mu nemirni duh tudi tam ni dal miru. S privoljenjem ose- bja se je od pomladi do po- zne jeseni podajal v senožeti na pobočja Rodice, Črne prsti in Porezna, kjer je nabiral zdravilna zelišča. Z denarci, ki si jih je s tem prislužil, si je kupil tobak, v gostilni **Pod plehom** pa plačal kozarček žganja ali osminko vina.

Veseli se je obiskov znan- cev in **Zorke** iz Krna, ki je

MARIO SE JE OB VELIKIH PRAZNIKIH SPOMNIL na prijatelje ob Soči. Dopisnico, ki jo je poslal Žnidarjem v Gabrje, hrani Pavel Četrtrič.

živela z možem v Podbrdu. Če mu je kdo ponudil kozar- ček pijače, je navadno odgo- voril: “*Ne, hvala, sedaj ni- mam potrebe - imam,*” ter nadaljeval: “*raje pozimi, ko ne bo rožic (zelišč)*”.

“Ker nimam, da bi pisal vsakemu posebej ...”

Ob velikih praznikih se je vedno spomnil na prijatelje ob Soči. Ker ni imel denarja, da bi pisal vsem, je voščilo poslal le svojim dobrotnikom, dru- žini **Leban**, po domače **Žni- darjem**, iz Gabrji. Naslov je napisal, kot je znal: “*Spošto-*

vana družina Šnajderc - Gabrje - Tolmin”. Najprej je ome- nil vse družinske člane in v le- pi besedi zaželel vsem zdrav- ja. “*In ker nimam, da bi pi- sal vsakemu posebej, vas lepo prosil, da sporočite moje po- zdrave Komujnarjem, Levičar- jem, Goščarjem in vsem znan- cem.*” Voščilo je nadaljeval z željo vsem, da bi lepo prazno- vali in ostali vedno v zdravju.

Maria so v 63. letu starosti pokopali v Podbrdu. Na za- dnji poti so ga spremljali šte- vilni znanci iz Gabrij in dru- gih vasi ob Soči.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrtrič**

O mlinih in Žefu iz Malna

Bili so časi, ko so v senožetih odmevale pesmi koscev. V planinah so odmevali zvonci, mukale krave in vriskali pastirji. Na poljih so rasli pšenica, proso, ječmen in ajda. Kmetje so po žetvi in mlačvi dragoceno žito skrbno shranili v kašče. In ko je gospodinja zmanjkalo moke, je zrnje romalo v mlin. Vreča je bila na vidnem mestu označena z imenom vasi in hišno številko. Vanjo so dali še eno manjšo, ki jo je mlinar napolnil z otrobi.

Hišni mlini so bili manjši, z enim parom kamnov. Lastnik je bil ponavadi kmet, ki si je z mlinom občasno ustvaril dodaten zaslužek. V večjih zasebnih mlinih z dvema ali več pari kamnov ter stopo pa je delo potekalo kot samostojna obrt; zaposleni so bili mlinarji ter vajenci. Gospodarji večjih zasebnih mlinov so bili ugledni možje, saj so bili, poleg kovača in mizarja, edini s stalno obrtjo ter posebnim statusom. Zgodovinarji omenjajo, da so mlini na Tolminskem delovali že leta 1377. Krajevna imena pričajo o njihovih nekdanjih lokacijah: Pri malnih v Kobaridu, vas Mlinsko, potok Malenšček na Vrsnem, pri Kašarju v Tolminu (po mlinu, v katerem so na stopi luščili kašo). Po končani drugi svetovni vojni je v Zgornjem Posočju delovalo

MLINAR ŽEF (na fotografiji z vnuki in znanko) **SE JE DRŽAL STARE TRADICIJE MLINARSKEGA CEHA** in je kot znak obrti v levem uhlju nosil zlatink.

še veliko hišnih mlinov in nekaj zasebnih.

Danes redko naletimo na objekt, ki že na zunaj kaže, da se je v njem nekdaj mlelo. Le ljubitelji dediščine skrbijo in obnavljajo objekte ter mlinška kolesa v Borjani, Gabrjah, Podmelcu, na Ljubinju, Šentviški Gori ...

Kneški maln

Pred nedavnim so na Kneži porušili hišo (po domače v *Malnu*), v kateri je do leta 1953 delal eden največjih vodnih mlinov v Zgornjem Posočju. Zadnji mlinar **Žef** je pripovedoval, da so v njem mleli celo za tolminske grofe.

Hiša je stala tik ob strugi Knešce. Ker prostora ni bilo na pretek, so bili spodaj mlin in kleti, nad njim pa nadstropna hiša. V prvem nadstropju je bila velika kuhinja s shrambo, veža in izba, v drugem spalnice, na podstrešju pa kašča.

Odnoslo žago, kolesa, roje ...

Leta 1929 je ob obilnem deževju Knešca tako narasla, da je voda odnesla mlinar-

jevo žago, ki je bila na desnem bregu, Šmidovo kovačijo, vsa štiri mlinška kolesa in roje. Voda je zalila mlin, svinjak, kokošnjak in hlev. S pomočjo vaščanov so rešili živino iz hleva, kokoši pa so se umaknile same. Prašiče so rešili tako, da so v hlevu odtrgali pod in jih z vrvjo izvlekli ven. Mlinarjevi so potrebovali precej časa, da so obnovili roje, zgradili nova kolesa, obnovili notranjost mлина ter ga ponovno usposobili za delo. Žage pa niso več zgradili.

Nesreča nikoli ne pride sama

Stari ljudje pravijo, da nesreča nikoli ne pride sama. Tudi v Malnu je bilo tako. Nekaj let pred poplavo je mlinarju **Žefu** umrla žena in zapustila dva majhna otroka. Časa za žalovanje ni imel. Kmalu se je oženil z mlado **Johano** in življenje je steklo po starem. Ker je delo opravljal vestno, so ga ljudje spoštovali in cenili. Dober je bil do vseh, ki so potrebovali pomoč. Bil je vaški odbornik, cerkveni pevec in še kaj.

Nesreča pa se tudi kasneje ni hotela posloviti od hiše. Komaj sta otroka odrasla, so sina **Franca** vpoklicali v italijansko vojsko. Po kapitulaciji Italije se je vključil v vrste Prekomorcev. Mladi Franc, upanje mlinarja **Žefa**, se ni več vrnil domov – maja 1945, ko je bil v Evropi že skoraj mir, je padel v Kočevskem rogu.

“Ko mlinček ropoče ...”

Življenje v mlinu se je jeni in v zimskih dnevih v marsičem razlikovalo od tistega v drugih kmečkih domovih. Premožnejši kmetje iz Baške grape in hribovskih vasi so z vprego pripeljali vreče žita. Živino so privezali v kozolcu ali hlevu in počakali, da je mlinar zrnje zmlel. Mletje je nemalokrat trajalo vso noč in še naslednji dan. Včasih so v mlinu odložili vreče, z vprego pa so odšli k Sveti Luciji (današnji Most na Soči) po nakupih.

Zapečarske zgodbe in novice

Večeri v mlinu so bili kot nalašč za pripovedovanje sta-

rih zgodb, dogodivščin in prenašanje novic. Možje so se pogovarjali o delu, ženice pa so srečanje izkoristile za prenašanje vaških kvant. **Mica Marčkova** je za par *čentežmov* vrgla karte in napovedala usodo. Otroci (mlinarjevi vnuki na obisku, rejenci, včasih kateri od otrok prišlekov) so na peči, potuhnjeno stisnjeni v kot, poslušali pripovedovanja. Molčali so in strahoma čakali, kdaj jih bo opazila Johana ter jih poslala z besedami: *"Atrac scat 'n brz spat!"* Brez ugovora so se pobrali v spalnico.

Pribežališče beračev in sirot

Žef in Johana sta zaradi svoje dobrote veljala za posebna človeka. Svojega kruha, ki ga v mlinu nikoli ni manjkalo, nista skrivala in delila le s svojimi. Pri njima so ga dobili berači, desetniki, vaški posebneži in otroci revnih družin. Dekleta so Johani prinašala šopke cvetja, utrgane tik za mlinom, da so dobile košček kruha. V mlinu so našli svoj dom tudi rejenci, ki sta jih vzela za svoje. Pri

Mlinarjevih jim ni manjkalo ne kruha ne ljubezni.

Hrastova kolesa poganjajo kamne

Voda za pogon mlinskih koles je bila zajeta sto in več metrov nad mlinom ter speljana po rojah, umetnih stru-

gah, obdanih z lesenim opažem. Tako je bil ustvarjen ustrezen padec. Vsako od koles, izdelano iz kakovostnega hrastovega lesa, je poganjal poseben par kamnov, zadnje v vrsti pa stopo za luščenje kaše, ječmena, prosa in ajde. Vsak par kamnov je glede na

ŽEFOV SIN FRANC, ŽEF IN POMOČNIK (od leve proti desni).

finost materiala služil svojemu namenu; eden je bil namenjen mletju fine bele moke za peko prazničnih dobrot, drugi mletju koruznega in pšeničnega zdroba ter grobe moke, tretji mletju krušnih mok, pšenice, ajde, ječmena in rži.

Vsakolefna vzdrževalna dela

Ko je bil čas vzdrževalnih del, so prišli v mlin mizar, kamnosek in kovač. Takrat se ni dosti govorilo, delalo pa večkrat tudi ponoči. Popraviti je bilo potrebno poškodovana mlinska kolesa, razne pogonske in druge dele, za kar je

mizar potreboval dober in suh les. Mlinarjevi so skrbeli, da je bil slednji vedno pri hiši. Morali so tudi klesati oziroma naostriti mlinske kamne. To je bilo zahtevno delo, saj je bilo potrebno zgornji vrteči se kamen odstraniti.

V času del so iz roj izpuстили vodo in na zajetju zaprli dotok. Tega so se posebej veselili otroci. V izpraznjenih rojeh so lovili ribe in rake ter jih odnašali v strugo potoka. Večje primerke so s tihim privoljenjem Žefa skrivaj odnesli domov. Mati jih je pokarala, saj to ni bilo dovoljeno, a je vseeno pripravila okusno večerjo, ki je bila na kmečkem

jedilniku redkost.

Leseni mlinčki

Ob lepih spomladanskih dnevih je Žef sedel pred mlinom. Na kolenih se mu je vedno grela katera od domačih mačk. Opazoval je kokljo s piščanci in rezljal lesene mlinčke, da so jih otroci nastavljali v vodi.

Po Žefovi smrti je delo v mlinu še dve sezoni opravljal dolgoletni pomočnik **Ivane Drhovčkov**. Leta 1953 pa je zadnji zasebni vodni mlin na Knešci za vedno ustavil svoja kolesa.

*Zbral in zapisal: Pavel Četrtnič
Foto: arhiv Pavla Četrtniča*

Matijeve obljube in lepe besede

Iz rodnega Loga Čezsoškega je po prvi svetovni vojni v Čezsočo prišel mlad možak, neoženjen, poln lepih besed in obljub, ki jih je le redkokdaj izpolnil. Pri-povedoval je, da je vojno preživeljal nekje na vzhodnih frontah in na Poljskem.

Lepa beseda lepo mesto najde

Matija je rad pogledoval za dekleti, še rajši za vdovami ali ženami, katerih možje so odšli v svet za zaslužkom. Pa ne da bi hotel tem mladim in manj mladim ženam ter vdovam nuditi pomoč pri delu. Vedel je, da jih bo z lepo besedo prepričal o svojih dobrih namenih, ki so bili le varno preživetje, toplo zavetje in poln želodec na račun dobrosrčnih in včasih naivnih domačinov.

Da le delafi ni treba

Poleg lepe besede je Matija za preživetje uporabljal tudi ribiške vilice. V Soči in Slatenku, takrat z ribami bogatima vodama, je naložil rib, ki jih je drago prodajal Italijanom in gostincem v Bovcu.

Čezsočani pa so vedeli, da se Matija ukvarja tudi z *raubšicem* (krivolovom). Na območju Polovnika in Javorščka je skrivoma nastavljal pasti. Tudi pri tem je bil nekaj po-

sebnega. Preveč je bil ponosen, da bi si z delom umazal roke ali obremenil pleča. Če mu je uspelo upleniti srnjad ali drugo divjad, se je vrnil v dolino in v vasi poiskal zaupnega prijatelja. Opisal mu je kraj, kamor jo je skrnil, in ga poprosil, da je ta odšel ponjo. Ko je bil plen v dolini, očiščen in varno pod streho, sta si ga bratsko razdelila: pol meni, pol tebi.

Ni jim privoščil zabave

V letih, ko so v krajih ob Soči gospodovali italijanski vojaki, so si mladi samozavestni črnosrajčniki radi privoščili neslane šale in se zabavali na račun drugih. Nekega dne je Matija stal na kame-nju v strugi Soče, nedaleč od čezsoškega mostu. S hrbtom obrnjen proti mostu je z nasajenimi vilicami v rokah čakal na ribo. Mimo je prišla vojaška patrolja. Vojaki so si zaželeli zabave na Matijev račun. Prepričani, da bodo vi-

deli prestrašenega moža, ki se bo med begom prevračal po vodi, so začeli streljati na kamenje v njegovi bližini. A Matija ni bežal, niti premaknil se ni ali obrnil glavo. Z levo roko je zamahnil, kot bi hotel reči: "Še streljati ne znate!" in hladnokrvno nadaljeval s čakanjem.

Na Poljsko po skrifi zaklad

Matija se je rad oziral za mlado ženo, katere mož je odšel v svet za zaslužkom. 'Mlada vdova pri živem možu' si je že izbrala novega sopotnika in se ni pustila prepričati. A Matija se ni dal ugnati. Uporabil je staro preizkušeno metodo obljub, tokrat povsem nevsakdanjih. Po vasi je skrivnostno in prepričljivo pripovedoval zgodbo o skritem zakladu. Nekje na Poljskem v zaledju fronte naj bi prišel do velikih količin zlatnine in drugega bogastva, vendar je v strahu, da ga voj-

MATIJA je svojo življenjsko pot zaključil v podbrškem domu ostarelih.
Foto: arhiv Doma upokojecev Podbrdo

ni tovariši ne bi odkrili, zaklad varno skril.

Z zgodbo je Matija osvojil tudi srce mlade žene. A to mu še ni bilo dovolj. Hotel jo je odpeljati s seboj v svet po skriti zaklad, za kar pa je potreboval denar, precej denarja, ki ga nikoli ni imel. Med premožnimi domačini v Čezsoči, Bovcu in okoliških vaseh je vztrajno pridobival 'donatorje', ki so verjeli, da se bo Matija vrnil z bogastvom in bo dolgove bogato poplačal. Besede in obljube so zaogle. Nabral je lepe denarce

in oznanil, da z ženo odhajata na Poljsko po zaklad.

“Zlótú so nama ukradlǎ”

Po dolgem času sta se potnika vrnila domov brez obljubljenega zaklada in brez čentežma v žepu. V Čezsoči sta takrat živela brata **Kvas**, znana domoljuba in tigrovca, ki sta vse vaške dogodke popisala v verzih. Tudi Matijevo vrnitev.

*Tem črni so guzdówa,
tem hudi so tátowa,
tudi naju so nǎpádlǎ,
zlótú so nama ukradlǎ.*

*Gǎspod kǎplán je oznánu,
čǎz ciu dulenja kǎnc:
“Zlótú se buo dǎlǎlo,
k'ga majo puhn lǎnc”.*

Poln obljub fudi na stara letǎ

Matija je nadaljeval svoje brezskrbno življenje, polno obljub in lepih besed, dokler mu niso počasi začele pešati moči. Vendar tudi takrat ni odnehal in je prepričal dve ne več prav mladi samski sestri, da sta ga vzeli pod streho in ga preživljali. Vaški otročadi je rad pokazal svoje spretnosti pri ribolovu z natančnim metanjem vilic in pripovedovanjem 'resničnih zgodb'.

Življenje je končal tako, kot skoraj vsi vaški posebneži – varno, v domu ostarelih.

Zbral in zapisal: Pavel Četrtnič

*Vir pesmi: ČEZSOŠKA nagajivka.
(1995). V: Čez Boko gre čecha.
Nova Gorica: Branko. Str. 100-101.*

Konstruktor in izumitelj Ivanc

V Prlogu na Pečinah je mlad gospodar z ženo in majhnim dečkom vodil kmetijo. Divjanje vojne je kaj kmalu v hišo prineslo tragedijo in deček je ostal sam. V oskrbo so ga vzeli sorodniki, hiša in kmetija pa sta ostali brez gospodarja. Neobdelana polja, travniki in gozd so potrebovali nekoga, kajti to so bili časi, ko je bilo delo na kmetiji še častno ter v naših krajih skoraj edini vir preživljanja.

Otrok kot kroglic rožnega venca

Za kmetijo je izvedel tudi **Ivanc Brajdarjev**, mali mož srednjih let, poročen v Orehku na Cerkljanskem. Pogorela mu je borna hiška. Z rejniki male sirote, ki je bil lastnik, se je dogovoril, da v oskrbo vzame hišo z vso kmetijo. Dolga leta je z ženo **Anco** in številnimi otroki skrbno obdeloval zemljo ter vzdrževal najete objekte. Rad je pripovedoval, da je v mladih letih videl veliko sveta in da je za družico iskal bogaboječe dekline, tako, ki bi bila tudi članica **Marijine družbe**, da ne bi bilo preveč otrok. Pa vendar je rekel, da se je iz Ance vsulo otrok kot kroglic s strganega rožnega venca.

Ivanc in Anca sta bila pridna ter skrbna gospodarja. Po vojni je mlad lastnik kmetije zrasel v moža in se ože-

nil. Ivanc in Anca sta morala zase ter za otroke, ki še niso odšli na svoje, poiskati drug dom. K sebi jih je vzela vdova **Pavla Kofolova** s Pečin. Vsi skupaj so zaživel v novi družinski skupnosti ob delu, molitvi in zadovoljstvu. Ivanc se je prijelo novo ime – Ivanc Kofolov.

Kako brezplačno napolniti baterije ročne svetilke

Ivanc je bil iznajdljiv, vendar mu je za izvedbo zamislil primanjkovalo tehničnega znanja. Takrat so po Pečinah že svetile žarnice. Do vasi in po njej so bile po električnih drogovih speljane električne žice, ki so jih napeljali umni Pečani. Javne razsvetljave še ni bilo. Električne tudi ni bilo po kletih in hlevih. V vsaki hiši je bila spravljen ročna svetilka, ki se je pogosto upo-

rabljala. Baterije pa so bile dokaj velik strošek za gospodinjstvo. Ivanc je stvar dobro pretuhtal in modro ugotovil, da bi se baterijo lahko brezplačno polnilo z električnim tokom. Vzel je žico, povezal baterijske jezičke, stopil za hišo in se pripravil, da stvar priklopi na žice električne napeljave. Kasneje je po vasi pripovedoval, da ga je električni sunek vrgel tri *klaftr*¹ daleč. Tako je propadla ena njegovih inovacij.

Čim lažje do zrnja

Za vsako delo je iskal način, kako bi ga lažje in učinkoviteje opravil. Menil je, da se za mlačev žita porabi preveč časa in ljudi. Posušeno žito je v snopih razpostavil po podu, pripeljal mladega vola in ga gonil po njem, da se je zrnje ločilo od klasja. Kolikšen je bil uspeh in ka-

kovost zrnja, pa lahko presodi vsak sam.

Pečani pa pripovedujejo tudi o dogodku, kako je s sosedom sejal semensko deteljo, katere seme se je v dolini dobro prodajalo. Zrelo deteljo je bilo treba požeti in povezati ter jo osušiti v letah kozolca. Ivanc pa ni maral za nasvete

in je deteljo sušil kar na njivi. Sosed ga je opozarjal, da bo izgubil preveč semena in ne bo imel dobička pri prodaji. On pa je delal še naprej po svoji pameti. Deteljo je poskusil omlatiti z doma izdelano napravo za mlačev detelje, a mu ni uspelo. Na pomoč so mu priskočili Pečani

s preizkušenimi napravami. Čeprav je bil pridelek skromnejši od sosedovega, je še vedno vztrajal pri svojem "Bo-mo videli!" Nekega dne se je s sitom odpravil v dolino k reki. Zvečer se je vrnil s polnima vrečama presejane mivke, ki jo je primešal semenu detelje. Vse to pa je v dolini

IVANC KOFOLOV S PEČIN (drugi z leve) je bil poln zamisli in izumov, ki pa so bili brez možnosti za končen uspeh. Foto: arhiv Vlada Hvala.

prodal kot kakovostno seme detelje. In Ivanc je imel prav; zaslužil je več kot sosed.

Perpetum mobile

Vaška cerkev s pokopališčem stoji na vzpetini nad Pečinami. Vsa dela pri gradnji in obnovi so zahtevala veliko napora za spravilo materiala na grič. Ivanc je predlagal izdelavo vlečnice, nekakšen perpetum mobile, ki bi samodejno vlekel koše, napolnjene z materialom. Vendar se vaški možje niso hoteli ogreti za izum. Ivancovih ideji niti niso razumeli. Le nasmihali so se in še dolgo samotěž tvorili pesek na grič k cerkvi.

Cirkularka

Ker je bilo žaganje drvi težko delo, se je Ivanc domislil nekakšne cirkularke. Napravil je mizo, v katero je vpel narobe obrnjeno lokarico za žaganje z navzgor obrnjenimi zobmi. Tako je po mizi in žagi vlekel drva kot po žagi cirkularki. Pripovedovalec zgodbe pa ni povedal, kako uspešno in koliko časa je tako Ivanc žagal drva na novem izumu.

Spalnica za varen počitek

Ivanc je le redkokdaj zašel v gostilno. Raje se je predajal svojim sanjam in izumom. Ko je bila hiša še polna otrok, se je rad umaknil na počitek v samoto na skedenj. Velik čeber je prevrnil na bok ter v njem uredil ležišče. Vrata je zaprl z vrvjo in tako varno počival. Vaška otročad se je nemalokrat odpravila v Prlog, kjer so v čeburu spečega Ivancu zazibali ter naglo zbežali, ko je možakar odprl vrata svoje čudne spalnice.

Spalnico je uporabljal, vse dokler se ni nekega dne, kdo bi vedel zakaj, odvalila iz skednja pred hlev in se poskodovala.

Zlata zobna proteza

Verjetno Ivanc ni bil edini Pečan, ki je imel v ustih več škrbin kot zdravih zob. Kot mladenič je videl dosti sveta in je rad prisluhnil ljudem, ki so pripovedovali o življenju v svetu. Izvedel je, da v mestih že izdelujejo umetne zobe, celo iz pravega zlata, za tiste, ki imajo kaj pod palcem. Dokaj spretnih prstov je kaj

kmalu izdelal drenovo protezo. Da bi bila stvar imenitnejša, je razrezal tubo paradižnikove omake. Tako je s pločevino prevlekel drenovo protezo ter ponosno smejoč odšel k nedeljski maši. Nekateri so se čudili, ženice so skrivnostno šušljale, od kod Ivancu denar za zlate zobe. Tisti, ki so ga dobro poznali in opazovali od blizu, pa so se le nasmihali ter ga modro hvalili. Vendar se zlatousti ni dolgo smehljaj. Neuko vstavljena pločevina je načela dlesni in Ivanc je imel še pred koncem maše krvava usta.

Vaška straža

Po kapitulaciji nemške vojske se je po naših krajih skrivalo precej nemških vojakov, ki so poskušali priti do avstrijske meje in se predati zavezniškimi vojakom. Oblasti so organizirale vaške straže, ki so varovale manjše zaselke pred nezaželenimi in največkrat nevarnimi srečanji z bežičnimi vojaki. Ivanc si je za sotovariša izbral **Mretnka** rekoč, da ga je najmanj škoda, če se jima kaj nepredvidenega zgodi. Že po nekaj

urah patroljiranja jima je uspelo razorožiti in na vaško komando pripeljati pet ubežnikov.

Sončna hiša

Ivanc Kofolov je imel zamisli, ki bi jih ob ustreznih izobrazbi in pomoči strokovnjakov izpeljal v uporabne projekte. Vendar je živel na deželi in v času, ko je bilo vredno le težaško kmečko delo. Težko je bilo uspeti z novitetami. Ljudi njegovega tipa so imeli za čudake, zamislim, brez katerih bi danes težko preživeli, pa so se v tistih časih največkrat le posmehovali.

Dolga leta je Ivanc opazoval gibanje sonca in njegovo moč ogrevanja. Čeprav neuk in neizobražen je ugotovil njegovo večno moč in energijo, ki se skozi okna sprošča v hiši. Dolga leta je razmišljal, kako bi to dragoceno energijo ujel in izkoristil. Iskal je nekoga, ki bi bil pripravljen sodelovati pri tem znanstvenem fantastičnem projektu. Našel je somišljenika, spretnega možakarja **Žefa** iz Štabce iz Podkala na Peči-

nah. V mali izbi sta premišljeno in počasi izdelala maketo sončne hiše. Bila je na ogled vsem, ki so to čudo hoteli videti. Med domačini je vzbujala veliko zanimanja, istočasno pa posmeha in pikrih pripomb, ki so Ivanca spravljale v nejevoljo ter nemalokrat v bes. Obiskovalcem, ki so mu prisluhnili in radovedno ogledovali maketo, pa je predstavil delovanje: *“Tu boš pritisnil gumb za razsvetljava, drugi gumb je namenjen pometanju hiše, tretji naj bi dvignil pod, da bo gospodinja lažje oribala tla, naslednji služil odklepanju vrat, odpiranju oken ...”*

Potem pa je nekega dne, kdo ve zakaj, rekel:

*“Hiška lesena
nima pomena,
da bo palača,
ki se okrog obrača.”*

Kaj je nesojenega konstruktorja sončne hiše pripravilo, da je makete razbil in zažgal, ne ve nihče.

V starejših letih je Ivanc vse manj ustvarjal. Raje se je prepuščal mirnemu življenju ob pletenju košev in košar ter kmetovanju.

Tako kot veliko znanih posebnežev, je tudi Ivanc Kofolov pustil v zgodovini Planote svoj pečat, saj se ga starejši domačini ob pogovorih v gostilni “Pri Veri” vedno radi spominjajo in se nasmejijo njegovim včasih čudnim, vendar iznajdljivim načrtom. Pa vendar je bilo v njegovih idejah veliko bodočih patentov, ki nam danes lajšajo življenje.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrtič**

¹ *Klaftra* – Stara dolžinska mera: razpon med odročenima rokama, ki znaša od 1,7 metra do 2,5 metra. (Vir: Leksikon Cankarjeve založbe. 3. izdaja. 1998)

Pojoča Nemka

Vpeti med sotočje Soče in Učje, med pogorja Stola, Polovnika ter Skutnika, skoraj brez plodne zemlje in pašnikov za rejo goveje živine, so bili Žagarji od nekdanj vajeni garaškega dela v strminah daleč nad vasjo. Prisiljeni so bili iskati zaslužek po Furlaniji, Koroškem, Nemškem in kasneje po Jugoslaviji.

Žene doma, možje po svetu

Revščina in daljša odsotnost mož sta marsikatero mater prisilili k delu na premožnejših kmetijah, pa tudi k ponižujočemu prosjačenju. Le tako so preživele številčne družine. Možje so si daleč od doma, daleč od žene ali ljubljene dekleta po težaškem delu kdaj pa kdaj zaželeli prijatelne družbe. Spretno so vrteli jezike, da so prišli do zaslužka, boljšega dela in ženske družbe.

“Ta zaplata je moje premoženje”

Tudi Zepa Bajsov je bil Žagar. Če ga je kdo povprašal po njegovem premoženju, se je potolkel po zakrpanih hlačah in pokazal proti Skutniku rekoč: “*Ta zaplata in tisto robovje je vse moje premoženje.*”

S trebuhom za kruhom se je Zepa odpravil v svet. Pot ga je nesla po stari Avstriji in

naprej na Nemško. Kdo bi vedel, kdaj in kako je v velikem mestu Köln spoznal drobno ženico prijetnega videza – mlado vdovo in mater treh otrok. **Mimi** je bila članica velikega cerkvenega pevskega zbora, pela pa je tudi v zboru kölnske opere. Rojena je bila na Nizozemskem, kasneje pa se je priženila v Nemčijo. Ko je mlada izgubila moža, je ostala brez solidnega zaslužka, saj služb v tistih časih za ženske in matere ni bilo. Postala je odvisna od sorodnikov pokojnega moža. Mladi tujec, ki se je pojavil v njenem življenju, je bil poln lepih obljub. Po njegovih besedah naj bi doma imel bajno premoženje in lepo trinadstropno palačo.

Palača treh štukov

Kljub nasprotovanju sorodnikov je v želji po solidnem življenju Mimi Zepu vse verjela. Mater pokojnega moža

je zaprosila, da za nekaj časa poskrbi za njene otroke. S solzami v očeh se je poslovila od najbližjih. Prepričana je bila, da se bo kmalu vrnila in otroke odpeljala v boljše življenje, v obljubljeni deželo pod Alpe. Po dolgih dneh potovanja sta Zepa in Mimi prispela v ‘lepo mesto’, na Žago. Le ona je vedela, kako tesno ji je bilo pri srcu, ko sta prispela pred Bajsovo hišo. S tresočim glasom je vprašala: “*Jozef wo ist deine Haus mit drei Stockwerk?* (Jože, kje je tvoja trinadstropna hiša?).” Zepa jo je prijel za roko in zamahnil proti hiši rekoč: “*Ein, Zwai, Drai*”; pokazal je na tri nadstropja stavbe, ki bi ji le težko rekli hiša. V pritličju, kjer je bil hlev, je bilo komaj prostora za eno, največ dve kozi; v nadstropju je bila mala črna kuhinja z ležiščem za gospodinjino in gospodarja; pod streho pa je bil prostor za seno,

na katerem so spali otroci ter morda kdaj hišni stric ali teta. Zepa je Mimi pripeljal v bajto, iz katere zanjo ni bilo več povratka v staro domovino; malo zaradi pomanjkanja, malo pa tudi zavoljo ponosa, saj bi se vrnila še bolj revna in ubožana.

S pečjem do hrane

Revščina je bila velika. Zepa se je z dela po Furlaniji in Koroškem redko vračal, vendar dovolj pogosto, da je mlada Bajsa, kot so jo sedaj klicali, rodila še dva otroka. Koza v hlevu je dajala mleko le za boren zajtrk, mož pa je doma pustil redke lire, ki jih je zaslužil. Mimi je bila prisiljena prositi, da je lahko preživela z majhnima otrokoma in staro **Bajso**. Ko je Zepa delal na Pontebi, se je peš odpravila k njemu, da ji je dal del zaslužka, preden ga je sam porabil za jedačo in včasih veselo družbo. Vendar ni bil vedno tako blizu.

Mlada Bajsa je sklonila glavo, v sebi potlačila ponos, v roke vzela mali voziček na dveh kolesih, ga pokrila s krpo in se odpravila ob Soči

MIMI BAJSOVA je bila pred prihodom v Žago članica velikega cerkvenega pevskega zbora, pela pa je tudi v zboru kölnske opere. **Foto: arhiv vnukinje Sabine Brkan (rojene Rot).**

navzgor. Naslednji teden je nato odšla ob Soči navzdol na Kobariško, kjer so jo po vaseh klicali Nemka, v dolini pa le Bajsa. V zahvalo za darovano prgišče moke, pest fižola ali druge dobrote je sprva sramežljivo in potihovo zapela v nemščini. Kasneje je pela arije ter napeve nemških oper in cerkvenih pesmi. S svojim čudovitim glasom je kmalu osvojila srca Posočanov, ki so, čeprav sami revni,

pojoči Nemki radi darovali. Posebej so se je razveselili v času pred božičem, ko je pela *Sveto noč*. Še danes starejši, ki se Bajse spominjajo, pripovedujejo, da so ob poslušanju te pesmi marsikateremu prišle od ganjenosti solze na oči. Vedno je bila dobrodošla, saj je s svojim glasom v hišo prinesla posebno vzdušje. Ob njenem petju so obmolknili celo otroci.

Jajčna torta

Če so gospodinje imele čas, so se rade pogovarjale z Mimi. Nekega dne, ko ji je ena od njih v vrečko nasula več koruzne moke kot ponavadi, ji je Mimi povedala zgodbo o jajčni torti. Zgodilo se je kmalu potem, ko jo je Zepa pripeljal na Žago. Ob ognjišču je opazovala staro Bajso, ki je v kotličku urno mešala zlatorumeno zmes. Srce ji je zaigralo od sreče, saj je bila prepričana, da bo pripravila jajčno torto, ki jo že od malega ni več jedla. Vendar je kaj kmalu ugotovila, da je stara Bajsa na mizo postavila kotel s komaj slanim, na vodi pripravljenim

koruznim močnikom brez zabele.

Nepričakovano pismo

Zelo redki so bili trenutki radosti za Mimi Bajsovo. Verjetno je le ob petju pozabila na bedo, v kateri je živila. Nekega dne pa se je pred Bajsovo hišo ustavil poštar. Stare ženice so skrivoma opazovale in šušljale, le kaj naj bi jim prinesel. V Mimino srce se je vrnila radost in novo upanje. Iz daljnega Kölna je dobila pismo svojih odraslih otrok, ki jih je zapustila v upanju, da se bo k njim vrnila. Mami, ki je že dolgo niso videli, so poslali skupno fotografijo. Presrečna je bila ob spoznanju, da jo še vedno ljubijo in nanjo niso pozabili. Po vasi je ponosno razkazovala njihovo fotografijo.

Nemščina sinu rešila življenje

Čeprav je živila dolga leta v tujem svetu, je Mimi pela v nemščini. Z domačini, ki so se tega jezika naučili v vojski, je navezala bolj pristne odnose. Z **Lukcem** z Vrsnega, ki je nemščino dobro obvladal,

je dolge ure klepetala in tako poskrbela, da je ohranila znanje jezika svoje stare domovine.

Kljub pomanjkanju in dve- ma vojnama je Mimi preživela ter vzgojila dva otroka. Sin in hči sta se od matere naučila marsikaj dobrega, pa tudi njenega maternega jezika – nemščine. Pripovedujejo, da je sinu brezhibno znanje nemščine rešilo življenje. Pa ne le to! Ko so ga s skupino partizanov zajeli Nemci, naj bi to znanje in žagarska spretnost govorjenja rešila gotove smrti njega ter skupino tovarišev.

Voziček zamenjala za koš

Po drugi svetovni vojni Zepa ni več odhajal po svetu. Sin in hči sta si ustvarila vsak svoj dom na Koprskem. Tu pa tam je padel kak dinar socialne pomoči. Bajsa pa je, bolj iz navade kot iz potrebe, še vedno odhajala ob Soči navzgor in navzdol, le da je voziček zamenjala za koš. V vsakem večjem kraju si je skozi dolga leta našla hišo, kjer je lahko prenočila in hra-

nila dobrote, preden je vse skupaj naložila v koš ter se odpravila proti Žagi.

Obisk iz Nemčije

Ko je nosila že sedmi križ, je nekega sobotnega popoldneva pri Čerevu v Kobaridu naložila nabrane dobrote v koš, a ji je zmanjkalo moči, da bi se odpravila proti domu. Z gospodinjjo sta blago zložili v ročne torbe, koš pa je Bajsa postavila v kot hodnika, češ da se bo vrnila. Takrat se je verjetno prvič proti domu odpeljala z avtobusom. Najverjetneje je Mimi ta dan zadnjič zapela v zahvalo dobrotnici. Sin in hči sta jo, bolešno, odpeljala s seboj na Koprsko, proč od Žage in Soške doline, ki jo je kljub trpljenju vzljubila. Končno je Mimi zaživela v pravi palači *“mit drei Stockwerk”*. Tam jo je pred smrtjo obiskala celo hči iz prvega zakona, ki je živila v Kölnu.

Nemka je svoj mir dočakala daleč od rodne domovine, ob sinu in hčeri, ki ju je tako težko vzredila, ter s fotografijo svojih prvorojencev.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrtnič**

Pajštuarjeva Lojza

Bača pri Podbrdu je ena izmed redkih vasi na Tolminskem, kjer so se prvotna posestva pričela drobiti že pred več kot 150 leti. Na kmetiji je običajno gospodaril prvorojeni sin, ostali so morali po svetu. Če pa je kdo ostal doma, so mu prepisali klet ali kakšno drugo poslopje in še njivico zraven. Tam so si uredili skromna bivališča, ki so sčasoma dobila hišne številke.

Družine so bile številne, revščine je bilo vedno več. Večalo se je tudi število *gostačev*, ki so stanovali po hišah, kjer so pač imeli trenutno več prostora. Ena izmed njih je bila tudi **Pajštuarjeva Lojza**.

Pod vtisom pravljič o čarovnicah

V zahodnem delu vasi, ob spodnjem kolovozu, še danes stoji hišica, ki so ji po domače rekli Pr' Klavžu in je po vojni ostala brez hišne številke. Spominjam se, kako smo šolarji pod vtisom pravljič o čarovnicah s strahom hodili mimo nje. Običajno se je skozi napol odprta vrata valil črn dim, kar je pomenilo, da si Pajštuarjeva Lojza kuha kosilo na skoraj podrtem ognjišču črne kuhinje. Včasih se je kdo ojunal in v vrata vrgel kamen, medtem ko smo ostali dogajanje raje opazovali

bolj od daleč. V hipu se je na vratih pojavila popolnoma v črno oblečena ženska in vreščala v gorenjskem narečju: "Le počak! Bom že mam' povedoua, s'j vem, č'gav s'!" Lojza je namreč dolga leta služila nekje na Kranjskem in domačega narečja ni več poznala.

Selifev v opuščeno pajšvo

Njen ded se je leta 1844 priženil iz Porezna na Bačo in se z družino nastanil v mali hišici, ki je kasneje dobila hišno ime Pr' stari Verbovki. Njen oče se je okoli leta 1890 preselil v opuščeno *pajšvo* (sušilnico sadja) na skrajnem vzhodnem robu vasi. Tedaj je nastalo hišno ime U pajštue, hišica je dobila številko 39, najvišjo v vasi. Kmalu po prvi svetovni vojni se je hišica podrla in Bačarji jim je neznanega vzroka niso dovolili postaviti nove. Gozd

je že zdavnaj prerasel vse sleđi o Pajštuarjevi domačiji in malokdo ve, da je tam kdaj bila.

Lojzina sestra Katra

Pajštuarjevi otroci so se razkropili po svetu. V vasi je ostala samo **Katra**, ki se je kot *gostač* naselila v prazno Petrcovo hišo. Z dninami pri kmetih si je služila kruh. Pri delu je bila zelo natančna. Pripovedujejo, da je ob košnjah *komandirala*, navadno kar s kakega štora, kako morajo *grabljivke* grabiti in oblikovati *zgrabke*. Kasneje se je, zopet kot *gostačica*, preselila v Klavževo hišo. Ko je ostarela, je iz starih cunj izdelovala in prodajala *copate* oziroma jih zamenjala za hrano. Otroci so pogosto sedeli okoli nje in jo opazovali pri delu. Če ji je kdo le preveč delal senco, je imela navado reči: "Ali je tebi glažar rit glihal!"

“To bo Pajštuarjeva Lojza!”

Okrog leta 1935 se je k njej priselila še sestra Lojza, ki je dotlej služila pri stricu na Kranjskem. Starejši krajani se spominjajo njenega prihoda v vas. Otroci so takrat imeli navado zvečer spremljati mežnarja, ko je šel zvonit. Nekega večera so se pošteno prestrašili, ko so na stezi zagledali čudno prikazen. Popolnoma v črno oblečena ženska se je po vseh štirih plazila proti cerkvi. Očitno ji je zaradi slabe obutve drselo na zmrznjenem snegu. “*To bo Pajštuarjeva Lojza!*” so hitro ugotovili vaščani.

Črna kot noč

Lojza se s sestro ni preveč razumela, tako da se je iz bajte vsak dan slišal prepir. Katra je govorila zelo počasi, Lojzi pa so se besede kar usipale iz ust. Tako je bilo slišati točo besed, vmes pa: “*Ja, ja, ja ...*” Od časa do časa je za nekaj dni izginila iz vasi. Zvedelo se je, da je beračila po okoliških vaseh. Vedno je bila oblečena v črno. Če je slučajno dobila kak

PR' KLAVŽU - “Ognjišče v hiši se je že zdavnaj sesulo. A ko grem mimo, imam včasih občutek, da se bo skozi priprta vrata pokadil dim in da bom na pragu ugledal črno postavo **Pajštuarjeve Lojze,**” pripoveduje **Cveto Zgaga**. Foto: **Cveto Zgaga**

kos obleke druge barve, jo je takoj pobarvala. “*Sama sem pobaruava,*” je imela navado reči. Največkrat je imela na sebi vso obleko, ki jo je premogla.

Pajštuarjeva Katra je umrla šest let po vojni. Lojza je tako ostala sama in živela od dobrote vaščanov. Zadnja leta svojega življenja pa je preži-

vela v podbrškem domu ostarelih.

Ognjišče v Klavževi hiši se je že zdavnaj popolnoma sesulo. A ko grem mimo, imam včasih občutek, da se bo skozi priprta vrata pokadil dim in da bom na pragu ugledal črno postavo Pajštuarjeve Lojze.

Zbral in zapisal: **Cveto Zgaga**

Kozar Peter

Po vaseh ob Soči in višje v hribovskih vaseh je od nekdaj veljala navada, da so ločeno pasli govejo živino, koze in ovce. Glede na število živali so se vrstili pri paši na gmajni vsi lastniki. Pogosto pa so se vaški možje dogovorili o skupnem pastirju, ki je za dnevni obrok hrane opravljal pašo skozi vso sezono.

Živinski mešetar

V letih pred prvo in med obema vojnama je bil skoraj v vsaki vasi poleg župana, gostilničarja in šolnika tudi živinski mešetar. Moral je znati dobro govoriti, biti dober poznavalec živine in živinskih bolezni ter biti prebrisan, da je lahko poskrbel, da so domači kmetje na sejmih kupovali zdravo in kvalitetno živino, poleg tega pa uspešno prodali živinče, ki so ga iz takih ali drugačnih vzrokov hoteli prodati.

Vrsto let je delo mešetarja na Vrsnem upravljal gospodar Bričeve kmetije, po domače **Bric**. Neke jeseni se je v času sejmov odpravil na Tolminsko, da bi kaj kupil za domači hlev ali morda za nadaljnjo prodajo. Čeprav tistega dne ni sklenil načrtovanega posla, se je domov vrnil zadovoljen, z novo idejo o dobrem poslu. Doma je gos-

podinji povedal, da se je že dogovoril za posel in bo pripeljal čredo koz, ki jih je bilo v vasi malo, pa še te niso bile vse najboljše pasme. Žena je poslu nasprotovala in napovedala pogubo.

Nov vaščan kozji pasir

Bric se je pogovoril z vaškimi veljaki, ki pa niso bili navdušeni, da bi za kozjo pašo skrbeli vaški otroci, ki so pasli že ovce. Menili so, da svojeglavih živali, kot so koze, ne bodo obvladovali. Bric pa se ni dal in je možem predlagal, da s čredo pripelje še moža, ki bo za skromno plačilo opravljal delo vaškega kozarja.

Nekega dne se je na vasi prikazal trop koza, ki jih je vodil malo čuden možak z velikim klobukom, stariim volnenim *lajbčem* (brezrokavnikom) in zamaščenim suknjičem preko ramen. V

roki je imel veliko palico, čez hrbet pa mu je visel velik kravji rog. Mešetar Bric je vaščanom, ki so si prišli ogledat novo čredo in kozarja, možaka predstavil za **Petra**.

Prva je bila človek, druga pa ...

Peter je bil doma nekje nad Avčami. Ko je ovdovel, se je odpravil v svet in vrsto let delal pri železnici po Avstriji. Delo ga je pripeljalo bližje domu, v Podbrdo, kjer je našel novo življenjsko družico, s katero pa se nista ravno ujela in Peter je ni preveč cenil. Večkrat je v pogovorih z domačini dejal: "*Prva je bila človek, druga pa hudič.*" Če je bil močno nejevoljen in ga je kdo preveč dražil na račun žena, je svojo jezo še podkrepil z besedami: "*Prva je bila angel, druga pa zlodej.*"

Verjetno mu družinsko življenje in trdo delo pri želez-

nici nista preveč ugajali, pa je menjal poklic ter odšel med kozarje, kjer ga je našel Bric z Vrsnega.

“Slabata kazja”

Delo kozjega pastirja je Peter dobro obvladoval. Čreda mu je zvesto sledila na pašo po robih in brezpotjih, kamor so ovce le redko zahajale, *cike* pa še redkeje. Le malo truda je potreboval, da je koze zbral, ko je bilo potrebno oditi proti domu. Če pa je katera odpovedala poslušnost, mu je na pomoč priskočil eden od vaških otrok, ki je bil določen za pomoč pri paši. Neposlušno ali nagajivo kozo je okrcal z besedami: “Slabata kazja.”

Vsako jutro se je ob sončnem vzhodu Peter pojavil na vasi z velikim rogom ter po vasi navzgor in navzdol oznanil, da je čas za pašo. Ni dolgo trajalo in že so domačini odprli hleve. Na vasi se je zbrala vsa kozja čreda. Pridružil se mu je eden od vaških otrok; prišel je iz hiše, ki je bila za tisti dan določena pomagati pri paši in skrbeti za kozarjevo hrano. Še preden

je Peter s svojo čredo zapustil vas, se je že zbrala ovčja čreda s pastircami in pastirci, tej pa so sledile krave, ki so jih gnali na vaško gmajno.

Snubil je mlade in manj mlade

Peter ni bil ravno ljubitelj čistoče in osebne higiene. V kleti Stanščeve domačije, ki je bila njegov dom, so ga redki obiskovali. Tisti, ki so ga, so pripovedovali, da je bilo njegovo ležišče pravi pašnik malih skakajočih živalic. Pa vendar je bil velik ljubitelj žensk in deklet. Večkrat jim je ponujal svoje usluge. Da bi bil bolj prepričljiv, je rad rekel: “*Nihče ne bo vedel, razen mene in tebe in Matere Božje.*” Čeprav nad zavrnitvijo ni bil navdušen, se je skoraj razumevajoče umaknil do naslednje priložnosti.

Mladim je, kljub obilici dela na kmetijah, še vedno ostalo dovolj časa za zabavo. Petrovo naivnost so prevečkrat izkoristili za svojo zabavo in posmehovanje starejših. Ko so nekoč izvedeli, da snubi za ženitev godno dekle, so enega od mladeničev oblekli

v žensko obleko, ki so jo skrivaj vzeli. Petru so poslali *marn* (obvestilo), da ga dekle čaka zvečer pri *stogu* (kozolcu) za vasjo. Kar nekaj časa je trajalo, da je ženske željan možak ugotovil, da ima pred seboj falota.

Močno se je Peter razjezil takrat, ko je enega od gospodarjev zaprosil, da bi zanj zasnužil za ženitev godno dekle, in ga je ta zavrnil, češ da je za njo prestar ter da ji nima v zakonu kaj dati.

Zakopana skrinja z zakladom

Kmalu po prihodu v vas so nadebudni vaški fantiči Petra prepričali, da je za vasjo na Doblju zakopana skrinja z zakladom. Ubogi možakar je kmalu začel iskati skrito bogastvo. Starejši vaščani, predvsem pa ženske, ki se jim je Peter smilil, so ga poskusili prepričati, naj ne koplje in išče zaklada. Ženske je zavrnil rekoč: “*Ki bo baba vedla!*” In iskal je dalje. Šele ko so ga ob polni luni pobalini, zaviti v bele rjuhe, na smrt prestrašili, je opustil iskanje dragocene skrinje.

Pa fantičem ni bilo dovolj! Daleč nad vasjo, na gmajni, kjer je Peter pasel čredo koz, so v kamen vklesali križ. Med pašo je deček pastirju pokazal znamenje. Prepričljivo mu je dopovedal, da je tu zanesljivo kraj s skritim zakladom. Po končani dnevni paši je Peter večkrat odhajal v hrib za Glavo iskat skriti zaklad. Nekega jesenskega popoldneva so mu fantiči skrivoma sledili na gmajno. Medtem ko je vztrajno iskal kraj, kjer bi začel kopati, so fantje začeli spuščati pridušene glasove, po listju pa so metali droben pesek, ki so ga prinesli s seboj v žepih. Vse skupaj je dajalo čudne, skrivnostne glasove, ki se jih je iskalec zaklada na moč prestrašil. Prepričan, da so ga obiskali duhovi, ki varujejo zaklad, jo je urno ubral navzdol proti vasi. Ko so ga kasneje spraševali, če se je kaj bal in ali je bežal, je rekel: *“Bežal res nisem, sem pa šel kar v šrek (počez).”* Čeprav je iskanje opustil, je večkrat predlagal, da bi kraj z zakladom moral obiskati in *požegnati* vsaj gospod dekan iz Ko-

barida, da bi skrinjo lahko dvignili na plan.

Tobak in južina tudi za vodnico

Kot marsikateri možakar je tudi Peter slastno vlekel pipo tobaka, če je le dobil to dragoceno blago. Vanjo si je nasul le ščepec, toliko da je bilo dovolj za nekaj slastnih vdihov in dimov. Kljub skromni zalogi v mošnjičku je s tobakom vsakodnevno *pocrkljal* tudi kozo vodnico, ki jo je najbolj cenil. Ne le tobak, tudi južino je delil z njo; v stari aluminijski menažki, v kateri mu je gospodinja pripravila južino, je vedno pustil nekaj žlic hrane, ki jo je na koncu ponudil najzvestejši kozi vodnici. Žepi suknjiča, v katerih je nosil sol za podkupovanje črede, so bili čudnih barv in oblik, saj so jih živali stalno grizljale ter lizale.

Med pašo ali zvečer za vasjo so fantiči s časopisnim papirjem v žepu Petra zaprosili za šop tobaka, da bi zvlili cigarete. Na odtrgan papirček pa je skromni mož nasul komaj toliko, da so pokadili več papirja kot tobaka. Le tisti, ki

ga je imel Peter rajši ali ga je bolj cenil, je dobil več kot ostali. Tako kot dobrote kozam in tobak fantičem je Peter delil majhnim otrokom tudi druge dobrote po priljubljenosti. Nabrane gozdne sadeže, predvsem jagode, je rad razdelil med otroke, vendar nikoli vsem enako; tisti, ki mu je bil bolj pri srcu, je vedno dobil več, drugi pa manj ali celo nič.

Tehnološki višek

Kozar Peter je ljubil koze, kot bi bile njegove, ljubil je svoje delo in ljudi. Vrsenci so bili z njim zadovoljni. Koze so dajale dragoceno mleko in bile so dobra pečenka ob praznikih. Več krav je lahko odhajalo v planine. Komaj pa so se zavedali, da s čredo skrbni za čiščenje pašnikov in gmajne pred zaraščanjem robide, malinja ter nezaželeno podrasti.

Nekega dne so modri možje, nekje v Ljubljani ali še dlje, ugotovili, da je koza škodljiva žival ter prepovedali rejo in pašo te, za male kmete dragocene živali. Kazni za pašo na gmajni ali v gozdu

KOZAR PETER je ljubil koze, kot bi bile njegove. **Foto: Tatjana Šalej Faletič**

so bile velike, krme za rejo v hlevu pa ni bilo na pretek. Koze so druga za drugo končale v loncih. Petra je prepoved paše in žalosten konec dolgoletnih prijateljic zelo prizadel. Vendar je ostal na Vrsnem in se selil po vasi ter z drobnimi uslugami, kot so sečnja *siršča* (koruzne slame), pripravljane stelja, sečnja vej za kurjavo ... zaslužil za južino in večerjo ter ščepec tobaka. Večkrat se je oglasil pri

gospodinjah in jih poprosil za skutnico ali krompir, ki se je kuhala za živino. **Mohorovo gospodinjjo** je poprosil v svojem žargonu: "*Mahorka, mal sem žejn, a lahko prosm mal skutnce.*" V zimskih večerih pa je vedno dobil v vasi prostor pri peči, kjer je poslušal pogovore vaških mož. Če je kateri ugotovil, da so kaj naredili napak, je Peter rekel: "*A smo se nasral.*"

Na stara leta je Petru po-

časi odpovedovalo zdravje in dobil je nov varen dom. Toda to ni bilo tisto, kar bi mu dajalo veselje; počutil se je varno, vendar kakor ujeta ptica v kletki. Še enkrat se je vrnil na Vrsno ter obiskal dobre znance, ki jih je cenil in vzljubil. Pa vendar svoje črede ni našel in vrnil se je v varno zavetje, kjer so zanj lepo skrbeli.

Zbral in zapisal: **Pavel Četrnič**

Do puščavnikove jame pod Krnom

Namesto zaključka vas vabimo na izlet do kraja, kjer je bival še en posebež, Franc Gabršček – Majdelč. Do tako imenovane puščavnikove jame pod Krnom nas je popeljal Pavel Četrnič iz Kobarida.

Izlet do puščavnikove jame ni zahteven, saj tja vodi skoraj položna pot, ki je markirana ter označena z lesenimi smerokazi. Da pa boste lahko pričeli polurno pohajkovanje do jame, se morate s svojimi jeklenimi

konjički najprej popeljati v vas Krn. Avto lahko pustite na manjših 'parkirnih' prostorih ob cesti. Ob tem pa le pazite, da bo glavna cesta ostala prehodna za domačine in njihovo kmetijsko mehanizacijo. Na ovinku, tik preden

pot zavije proti zadnji domačiji (Rutarjevi) v vasi, je na desni strani makadamski odcep, po katerem morate nadaljevati svojo pot. Že po približno desetih minutah hoje bo pred vami prvi smerokaz z napisom Puščavnikova jama. Smerokazi vas bodo nato vodili do zelenega cilja.

Puščavnik iz Krna

Starejši ljudje se še vedno spominjajo puščavnika iz Krna, Majdelča, kot so ga klicali vaščani od Volarij do Tolmina, Krnčani pa so mu pravili Klinčar. Njegovo pravo ime je bilo **France Gabršček**. Kot desetletni deček je moral daljnega leta 1886 zapustiti rodne Gabrje. Njegova družina se je namreč izselila v Nemčijo. France je služil vojsko v nemških enotah, sodeloval je pri preboju soške fronte in bil v bojih dvakrat ranjen. Po končani vojni se je vrnil k družini v Porurje, se zaposlil v rudniku, oženil ter postal

LESENI SMEROKAZI vas bodo usmerjali na poti do jame.

oče dveh otrok. Nesrečne okoliščine so ga privedle do tega, da je fizično obračunal z ženo in njenim prijateljem, v sporu pa je eden izmed njihju podlegel poškodbam. Zaradi tega dogodka se je France vrnil v Posočje, vendar ne v Gabrje temveč visoko pod planino Sleme. Preživljal se je z zbiranjem in prodajo železa, ki ga je odnašal v Kobarid ali Tolmin. Vedno ga je zvesto spremljal pes mešanec po imenu Miško. Puščavnik je ponavadi sedel na polici pod jamo (sedaj je podrta), od koder je bil lep razgled na vas Krn, tako da je takoj opazil tujca in se je lahko umaknil. Tudi domačini iz vasi, ki so mu prinašali hrano, so vsak dan preverili, ali sedi na polici. Tako so vedeli, da je živ in zdrav.

Jama in Svecfinova Ukana

Nemci so v času ofenzive na Slemenu in Rdečem robu leta 1944 našli jamo in bili prepričani, da so odkrili že dolgo iskano partizansko tehniko (tiskarno). Tako je Tone Svetina v II. delu knjige Ukana med drugim opisal

tudi puščavnikovo srečanje z Nemci.

Snežni plaz

Zimo leta 1952 je zaznamovala obilica snega. 14. februarja sta tako **Ciril Šavli** – Jernejev in **Lojz Gregorčič** – Tonovcev že doma pred hišo ugotovila, da je jamo zasul ogromen snežni plaz, ki je ponoči prihrumel s Slemena. Ne da bi pomislila na nevar-

nost, sta si naredla krpelje, vzela lopate in se odpravila na pomoč. Puščavnika sta odkopala mrtvega, njegov drugi pes, tudi Miško, pa je plaz preživel. Po pripovedovanju domačinov je bil za puščavnika usoden ogenj, ki ga je v jami zakuril, da bi si razsvetlil prostor. Tudi sam je namreč pričel z izkopavanjem rova. Žal pa mu je samo meter in pol pred površjem

POGLED V JAMO, ki so jo v Anderjačevi senožeti v Krnu izkopali italijanski vojaki leta 1916/17. V njej si je puščavnik France uredil svoj dom.

zmanjkalo kisika.

Slikovita pot

Naj bralcem omenimo, da

jih bo pot, v kolikor se bodo seveda odločili obiskati puščavnikovo jamo, vodila tudi mimo častitljivih stoletnih

bukev in italijanskega bunkerja iz prve svetovne vojne, v bližini katerega se steza nadaljuje na planino Kuhinja. Pri sami jami boste očarani nad slapoma pod Klincom, ki sta bila ob našem obisku zaradi poletne suše žal brez vode. Nadejamo pa se lahko, da bo v jesenskih dneh njuna slika popolnoma drugačna. Od tu se pot nadaljuje do planine Pretovč, do katere boste potrebovali približno 30 minut.

Nekaj namigov

- Pot lahko začnete v vasi Krn v smeri proti planini Pretovč.
- Do jame vas bodo usmerjali leseni smerokazi, ki se pojavijo po desetih minutah hoda.
- Pot je primerna tudi za družine z majhnimi otroci.
- Med potjo ni nobene gostilne, zato pohodnikom priporočamo, da si s seboj vzamejo kaj za pod zob.

Besedilo in foto: **Patricija Rejec Vir:** Puščavnik pod Krnom, po pripovedovanju domačinov zbral in uredil **Pavel Četrtič**

ENO OD STOLETNIH DREVES ob slikoviti poti do jame.

A series of 20 horizontal lines spaced evenly down the page, providing a template for writing or drawing.

Posobne vrste patroni

Knjižica je bila izdana v okviru promocije človeških virov (razvojni program Soča 2006). Elektronsko obliko knjižice, ki je bila izdelana v okviru študijskega krožka *Iz podeželja do svetovnega spleta*, najdete na www.pososki-rc.si/aktualno/publikacije/ogled/31

Posoški razvojni center

Izdal: Posoški razvojni center, Trg svobode 2, 5222 Kobarid

Uredila: Patricija Rejec, mentorica študijskega krožka

Uvodna beseda: Mateja Kutin in Patricija Rejec

Zbiratelji gradiva: Pavel Četrtrič, Cveto Zgaga,
Ivan Rutar – Čemančev

Skica: Rudi Šturm (str. 7)

Fotografije: Pavel Četrtrič (str. 13), Mateja Kutin (str. 11, 27), Albin Prezelj (str. 16), Patricija Rejec (str. 48, 49, 50), Tatjana Šalej Faletič (str. 47), Cveto Zgaga (str. 43), arhiv Sabine Brkan (str. 40), arhiv Pavla Četrtriča (str. 29, 31), arhiv Doma upokojencev Podbrdo (str. 34), arhiv Slavka Gorenščka (str. 22), arhiv Vlada Hvala (str. 36), arhiv Julijane Mlekuž (str. 21), iz knjige Večne misli spremljevalke (str. 17).

Redakcijski pregled: Mateja Kutin, Tatjana Šalej Faletič

Lektura: mag. Nataša Komac, Nevenka Janež

Grafična priprava in tisk: Gaya Cerkno

Naklada: 350 izvodov

Kobarid, januar 2006

